

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Små steg mot större självständighet

En kvalitativ studie om personals stödinsatser till psykiskt funktionsnedsatta på
särskilda boenden

SQ 1562 Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Kandidatnivå
Hösttermin 2013
Helena Löwenmark & Sara Wall
Handledare: Lena Andersson

Abstract

Titel: Små steg mot större självständighet – En kvalitativ studie om personals stödinsatser till psykiskt funktionsnedsatta på särskilda boenden

Författare: Helena Löwenmark och Sara Wall

Nyckelord: Självständighet, psykisk funktionsnedsättning, personal, särskilt boende, motivation

Detta är en kvalitativ intervjustudie som är gjord med sex stycken personal på fem olika särskilda boenden i Göteborgs kommun. Studien är bearbetad genom innehållsanalys. Syftet med denna studie är att undersöka hur personal på särskilda boenden för personer med svårare psykiska funktionsnedsättningar arbetar individuellt med att stödja och motivera de boende till ökad självständighet. Samt vilken betydelse de lägger vid det sociala nätverk som omger de boende i deras självständighetsutveckling. De frågeställningar som har undersökts är hur personal stödjer och motiverar de boende till ökad självständighet. Och vad det finns för eventuella likheter och skillnader i personalens sätt att arbeta med att stödja och motivera självständighet. Samt hur personalens stöd- och motivationsarbete förhåller sig till de lagrum som handlar om självständighet för psykiskt funktionsnedsatta i Socialtjänstlagen och Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. I personals stöd- och motivationsarbete ingår det att stödja de boende i vardagliga sysslor, struktur, till att kunna bestämma över sina liv och till att ha någon form av socialt sammanhang. I likhet med varandra, anpassar personalen detta stöd- och motivationsarbete efter de boendes individuella önskningar och behov för stunden, dagen och till mer långsiktiga mål för att stödja deras självständighetsutveckling. Personalen anpassar även sitt individuella stöd- och motivationsarbete efter hur relationen mellan personal och boende ser ut. Det som skiljer är att personalen lägger olika betydelse vid det sociala nätverk som omger de boende i deras självständighetsutveckling. Personalen uppger att stöd- och motivationsarbetet sker naturligt och att de inte har de aktuella lagrummen i direkt åtanke. Dock stämmer personalens stöd- och motivationsarbete överens med vad lagrummen står för.

Innehållsförteckning

1 Inledning och bakgrund	1
1.1 Problemformulering	3
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Avgränsningar	4
1.4 Psykiska funktionsnedsättningar	5
1.5 Genomgång av, för studien, relevanta lagar	6
1.5.1 Socialtjänstlagen (SoL) (2001:453)	7
1.5.2 Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) (1993:387)	7
2 Tidigare forskning	8
2.1 Att bli självständig i ett socialt sammanhang	8
2.2 Kontroll för ökad livskvalitet	9
2.3 Sociala relationers komplexitet för den psykiska hälsan	9
2.4 Boendestödets arbetsuppgifter och betydelse för den boende	9
2.5 Tålamod och långsiktighet	10
3 Teori och teoretiska begrepp	11
3.1 Motivationsteori och motiverande samtal	11
3.2 Nätverksarbete och sociala stödsystem	12
4 Metod	14
4.1 Val av metod	14
4.2 Material och urval	14
4.3 Tillförlitlighet, validitet och generaliserbarhet	15
4.4 Intervjuernas genomförande	16
4.5 Analysens genomförande	18
4.6 Respektive författares arbetsinsats	18
4.7 Litteratursökning	19
5 Etiska överväganden	20
6 Resultat och analys	21
6.1 Resultat	21
6.1.1 Att arbeta med självständighet genom att utgå från individens behov	21
6.1.2 Rättigheten att bestämma över sitt liv och sitt boende	23
6.1.3 Att stödja i praktiska vardagssysslor och struktur	24
6.1.4 Sociala sammanhang och relationer	25
6.1.5 Ett motivationsarbete som förändringsprocess	28
6.2 Analys	31
6.2.1 Analys utifrån motivationsteori och motiverande samtal	31
6.2.2 Analys utifrån nätverksarbete och sociala stödsystem	34
6.2.3 Analys och diskussion utifrån, för studien, relevanta lagar	37
6.2.3.1 <i>Analys och diskussion utifrån Socialtjänstlagen (2001:453)</i>	37
6.2.3.2 <i>Analys och diskussion utifrån Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387)</i>	38
7 Avslutande diskussion	40
8 Referenser	44
Bilaga 1	46
Bilaga 2	47

Förord

Vi vill tacka enhetschefer och andra ansvariga som varit samarbetsvilliga i processen att hitta intresserade intervjupersoner på särskilda boenden.

Ett speciellt tack riktas till de intervjupersoner som ställt upp med sitt engagemang och sin tid att föra vidare sin syn på hur de arbetar med att stödja och motivera de boende till att bli mer självständiga individer. Genom sitt medverkande har de tillfört utökad kunskap i ämnet.

Vi önskar att denna studie kan ge ökad förståelse, medvetenhet och intresse om aktuellt ämne samt väcka en del tankar och reflektioner som kan byggas vidare på.

Sist men inte minst vill vi tacka vår handledare Lena Andersson som varit ett stöd och en rådgivare på vägen mot ett mer bärande examensarbete.

Helena Löwenmark och Sara Wall

Begreppsdefinition

Självständig – Att ha förmåga att handla och tänka utan att rätta sig efter andra. Synonymt med oberoende, autonom och oavhängig (NE.se). Forsberg och Wallmark (1998) skriver även att man bara kan bli självständig i relation till andra, då vi lever och utvecklas i sociala sammanhang. SoL och LSS utgår från liknande förklaringar samtidigt som lagrummen om självständighet tar upp att psykiskt funktionsnedsatta har rätt att leva som alla andra i samhället (Socialstyrelsen, 2012).

Socialt nätverk – Avser det sociala sammanhanget kring en viss person. En persons sociala nätverk består av dennes relationer till alla de människor som sammantaget utgör dennes sociala sammanhang, samt relationerna dem emellan. Till nätverket hör olika skilda livsområden, exempelvis familj och släkt, vänner, arbetsplats, professionella hjälpare och myndigheter som denne har kontakt med. De som ingår i en persons nätverk måste inte nödvändigtvis känna eller ens känna till varandra. Deras gemensamma nämnare är att de är viktiga för den person i vars nätverk de ingår (Forsberg & Wallmark, 1998; Berkman, Glass, Brissette&Seeman, 2000).

Boende – Ett begrepp som, i aktuell studie, syftar på en person som är bosatt på ett särskilt boende med personal att tillgå.

Särskilt boende – Författarna använder genomgående i studien detta begrepp för de grupp- och servicebostäder de besökt. Enligt Socialtjänstlagen och Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade är särskilda boenden olika typer av grupp- och serviceboenden. Boendeplats på dessa boenden utdelas genom ett bistånd via antingen SoL eller LSS (Notisum, 2013).

Personal – Ett samlande begrepp för all typ av personal som i studien intervjuats och som arbetar på särskilda boenden.

Motivation – En term som beskriver de psykologiska faktorer som får en individ att förändra, forma eller rikta sitt beteende för att nå ett önskat mål. Teorier om motivation förklarar varför vi handlar som vi gör och varför vi väljer att handla på det sättet (NE.se).

Nyckelord: Självständighet, motivation, psykisk funktionsnedsättning, personal, särskilt boende, socialt nätverk.

1 Inledning och bakgrund

Enligt en artikel från Socialstyrelsen kan personer med psykiska funktionsnedsättningar ha väsentliga svårigheter på viktiga livsområden som mer eller mindre försvårar ett självständigt liv ute i samhället (Socialstyrelsen, 2012). Även om psykiska funktionsnedsättningar i någon form varit känt och omdiskuterat i Europa sedan medeltidens början (Foucault, 1992) är ämnet fortfarande aktuellt (Socialstyrelsen, 2012). Inte minst för att de psykiskt funktionsnedsatta är en betydande del av den svenska populationen och enligt lag har rätt att leva som andra (FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, 2008).

Synen på människor med psykiska funktionsnedsättningar har måhända förändrats sedan 1800-talets början då de psykiskt funktionsnedsatta enligt Michel Foucault (1992) sågs som dårar, djur eller monster: "... det vill säga varelser eller saker som var värda att visa upp" (s. 82). Men även om synen på människan och dennes rättigheter har förändrats radikalt under dessa 200 år finns det ännu ett stort behov av att utveckla arbetet kring denna målgrupp. Inte minst för att denna grupp har sämre levnadsförhållanden än den övriga befolkningen (Socialstyrelsen, 2012). Exempelvis är sysselsättningsgraden för personer med psykisk funktionsnedsättning som grupp lägst i förhållande till andra funktionsnedsättningsgrupper (Lindqvist, Markström & Rosenberg, 2010).

Psykiatriutredningen, som tillsattes 1989, visade också att denna målgrupp har stora brister i levnadsstandarden, både vad gäller boende och samboskap samt kontakten med vänner och bekanta. Isolering kan vara ett stort problem för personer som lider av psykiska funktionsnedsättningar, speciellt om de bor i egna bostäder utan stöd och hjälp utifrån. Slutsatserna i Psykiatriutredningen var att de psykiskt funktionsnedsatta hade en svag rättslig ställning där deras möjlighet till att styra sina egna liv var liten (Printz, 2004).

År 1995 genomfördes psykiatrireformen i Sverige där de grundläggande principerna i huvudsak var att de psykiskt funktionsnedsatta skulle ha samma rättigheter och skyldigheter som andra grupper i samhället och, så långt det är möjligt, själva bestämma hur de vill leva sina liv. De skulle också ha rätt till service, stöd och vård som är anpassad efter deras individuella förutsättningar och behov samt ha rätt till självbestämmande i relation till den vård och stöd de är berättigade till (Printz, 2004).

Vidare har särskilda boendeformer expanderat sedan 1980-talets slut vilket kan ses som en följd av psykiatrireformens genomförande. Dessa boenden har olika namn och utformas på olika sätt, men utvecklingen går i riktning mot fullvärdiga bostäder och ett stöd från personalen som både ges i den egna bostaden och i en närliggande gemensamhetslokal. Det är också vanligt att dessa bostäder integreras i vanliga bostadsområden där de inte skiljer sig från vanliga lägenheter och lägenhetsformer. Personalbemanning varierar mellan att finnas till hands dygnet runt till att endast vara tillgängliga under kontorstid (Lindqvist et al, 2010). De psykiskt funktionsnedsatta som är bosatta på dessa särskilda boenden har fått boendeplatsen genom ett bistånd via antingen Socialtjänstlagen (SoL) eller Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) (Notisum, 2013). Särskilda boenden som drivs i privat regi har sedan psykiatrireformen ökat. Så gott som hela

ökningen på 20 % av antalet platser mellan 1998 och 2002 hade enligt en kartläggning av socialstyrelsen ägt rum inom privat verksamhet finansierad av kommunala medel (Lindqvist et al, 2010).

De psykiskt funktionsnedsatta har under senare tid fått mer rättigheter, exempelvis rättigheten att vara självständig (FN:s konvention, 2008), vilket aktualiserar frågan om hur man ska arbeta för att öka självständigheten inom denna grupp av människor. Forsberg och Wallmark (1998) skriver exempelvis att människan, eftersom hon genom livet lever och utvecklas i sociala sammanhang, i någon mån är beroende av relationen till andra människor (ibid.).

Sedan den 14 januari 2009 har Sverige ratificerat artiklarna i Förenta Nationernas (FN:s) konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning vilket innebär att vi ska följa de riktlinjer som står i konventionen. Konventionens syfte är att "... främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde." (FN:s konvention, 2008, s. 5). Konventionens nittonde artikel är speciellt intressant i relation till genomförd studie då den tar upp de funktionsnedsattas rätt att leva självständigt och att delta i samhället. Artikeln säger exempelvis att konventionsstaterna, däribland Sverige, ska erkänna lika rätt för alla personer med funktionsnedsättning att leva i samhället med lika valmöjligheter som alla andra. Staten ska också vidta åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning kan nyttja denna rätt för deras fulla inkludering och deltagande i samhället. Detta ska göras genom att bland annat säkerställa att personer med psykisk funktionsnedsättning har möjlighet att välja var och med vem de vill leva. Det ska också finnas tillgång till olika former av samhällsservice, exempelvis sådant personligt stöd som är nödvändigt för att stödja boende och deltagande i samhället och för att förhindra isolering och avskildhet från samhället. Ratificeringen av konventionen innebär också att Sverige ska säkerställa att samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten är tillgängliga på lika villkor för personer med psykisk funktionsnedsättning och svarar mot deras behov (ibid, artikel 19).

I denna studie kommer begreppet "psykisk funktionsnedsättning" från FN:s konvention användas som benämning på alla de tillstånd, sjukdomar och övriga psykiska ohälsor som berör människorna som bor på de särskilda boenden denna studie handlar om. I avsnitten som är hänvisade till LSS (se kap. 1.5.2) kommer däremot begreppet "psykiskt funktionshinder" användas eftersom lagen använder detta begrepp. Anledningen till att begreppet psykisk funktionsnedsättning kommer att användas i denna studie är att författarna anser att det har en positiv innebörd med utrymme för utveckling. I begreppet psykiskt funktionshinder ligger dock, enligt författarna, en underliggande innebörd om att det finns något typ av hinder, vilket det, utifrån den enskildes perspektiv, inte behöver göra. Författarna har också valt att använda begreppet "boende" om de människor som bor på de särskilda boenden de under studien besökt. Detta på grund av att de anser att boende är ett neutralt begrepp som tar hänsyn till svårigheten att sätta en benämning på människor som man inte vet så mycket om. Det enda gemensamma för författarna med säkerhet kan veta om människorna som bor på de särskilda boendena är just att de är boende och av olika anledningar och i olika grad har en psykisk funktionsnedsättning. Författarna har också valt att kalla de personer de

intervjuat för ”personal” eftersom de är olika typer av personal som arbetar med de boende.

Med bakgrund av denna inledning är det, enligt författarna i följande studie, av intresse att undersöka hur personal på särskilda boenden för människor med psykisk funktionsnedsättning arbetar individuellt. Intresset ligger dels i att undersöka hur personalen arbetar för att stödja de boende i sin vardag, men också i att ta reda på om de boende, utifrån vad personalen berättar, verkligen kan begagna sin rätt att leva som andra. Intresset inför följande studie har också varit att se i vilken utsträckning relationer och nätverk, enligt personal på särskilda boenden, anses vara en viktig del i de boendes liv.

1.1 Problemformulering

Tidigt i studiens skede diskuterade författarna hur personal på särskilda boenden arbetar kring lagrum i SoL (Socialtjänstlagen) och LSS (Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade) som berör psykiskt funktionsnedsatta och deras självständighet. En fråga som diskuterades var hur personal arbetar för att de svårt psykiskt funktionsnedsatta ska få de rättigheter de är berättiga till enligt lag för att kunna bli självständiga individer?

Utifrån LSS och SoL är det tänkt att denna grupp ska stöttas, av bland annat boendestödspersonal, till att bli så självständiga individer som möjligt. Detta för att de ska kunna leva ett självständigt liv som alla andra människor i samhället. De ska även få det individuella stöd de behöver i vardagen för att kunna få sina behov och egna viljor tillgodosedda (Socialstyrelsen, 2012).

LSS och SoL säger att psykiskt funktionsnedsatta ska få stöd av samhället till att bli självständiga individer som kan göra egna val och ta egna beslut i sina liv. De ska också ha rätt till att få stöd i att hålla kontakt med sina närstående samt ha en meningsfull sysselsättning, om de vill (Socialstyrelsen, 2012). I denna studie är det boendestödspersonal som är representanter av detta samhällsstöd.

Något som även diskuterades av författarna tidigt i studien var hur personal på särskilda boenden arbetar individuellt med att stödja och motivera de boende till ökad självständighet. Detta eftersom författarna båda har tidigare erfarenhet från arbete på särskilda boenden med svårt psykiskt funktionsnedsatta. På dessa boenden såg personalens arbetssätt, rörande stöd och motivation, olika ut, även då de arbetade med samma individ. Utifrån dessa erfarenheter väcktes ett intresse för den olikhet som kan finnas i varje enskild personals arbetssätt, som syftar till att främja och utveckla de boendes självständighet. Författarna kom fram till att det fanns ett antagande, hos dem själva, om att de boende behöver någon form av socialt sammanhang för att kunna växa i sin självständighet. Men att de boende även måste få välja hur de vill ha detta sociala sammanhang. Forsberg och Wallmark (1998) säger exempelvis att en individ, för att kunna bli självständig och ha en förmåga att tänka och handla utan att rätta sig efter andra, behöver ingå i ett socialt sammanhang.

Studien kommer utgå ifrån de lagrum, i SoL och LSS, som handlar om hur personal på särskilda boenden ska stödja psykiskt funktionsnedsatta i deras självständighet, samt deras rättighet till socialt sammanhang (Se kap. 1.5). Den tidigare forskningen och teorivalet nätverksarbete och sociala stödsystem som

handlar om personalens sätt att arbeta för att den boende ska bli mer självständig i ett socialt sammanhang, har varit en grund i formuleringen av syftet. Under intervjuerna i studien märkte författarna att personalen ansåg att deras förhållnings- och tillvägagångssätt var viktigt för att de boende skulle bli mer motiverade till ökad självständighet. Därför kommer även motivation och förändringsprocesser ha en central roll i studien vilket då passade in på teorivalet motivationsteori. Förändringsprocesser har att göra med hur personalen arbetar med att stödja och motivera de boende till beteendeförändringar för ökad självständighet. Huvudfokuset i följande studie är att undersöka personalens stöd- och motivationsarbete men de boende har en indirekt medverkan då det handlar om hur deras rättigheter till självständighet tas tillvara på. Därför har teorier, tidigare forskning och lagar både ett personal- och boendeperspektiv.

Författarna anser att det finns ett behov av utvidgad kunskap i området om hur personal arbetar individuellt med att stödja och motivera boende på särskilda boenden till ökad självständighet. Denna studie kan innebära ny kunskap på individ-, grupp- och samhällsnivå för personal, chefer och politiker som arbetar utifrån SoL och LSS samt studenter på universitet- och högskoleutbildningar med inriktning inom bland annat sociala och samhällsorienterade ämnen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur personal på särskilda boenden för personer med svårare psykiska funktionsnedsättningar arbetar individuellt med att stödja och motivera de boende till ökad självständighet. Samt vilken betydelse de lägger vid det sociala nätverk som omger de boende i deras självständighetsutveckling. De frågeställningar som kommer att vara centrala är:

1. Hur stödjer och motiverar personal de boende till ökad självständighet?
2. Vad finns det för eventuella likheter och skillnader mellan de olika intervjuade personalens sätt att arbeta med att stödja och motivera självständighet?
3. Hur förhåller sig personalens stöd- och motivationsarbete till de lagrum som handlar om självständighet för psykiskt funktionsnedsatta i SoL och LSS?

1.3 Avgränsningar

I denna studie har författarna valt att intervjua personal på särskilda boenden i Göteborgs kommun. De har således inte haft för avsikt att intervjua de boende på dessa särskilda boenden. Det bör dock tas i beaktning att de boende kan ha helt andra synpunkter och åsikter än personalen.

I denna studie studeras endast de särskilda boenden som, enligt Socialtjänstlagen och Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, är grupp- och serviceboenden för psykiskt funktionsnedsatta (Notisum, 2013).

Frågeställning nummer ett avser det individuella stöd- och motiveringsarbete som personalen uppger sig ha då de arbetar med de boendes självständighet. Denna frågeställning har fått utförliga svar från personalen vilket gjort att författarna kunnat besvara frågeställning nummer två.

Frågeställning nummer två avser likheter och skillnader i personalens individuella sätt att stödja och motivera de boende till ökad självständighet. Frågeställningen behandlar således inte likheter eller skillnader i boendets eventuella övergripande arbetsmetoder. Den kommer heller inte att behandla det särskilda boendets boendeform, eller den boendeformens eventuella effekt på intervjugpersonernas svar. Med boendeform menar författarna om boendet är kommunalt eller privat, om det är bemannat dygnet runt eller under kontorstid samt om det är ett lång- eller korttidsboende. Författarna har kunnat svara på frågeställning nummer två genom att personalens svar från frågorna i intervjuguiden har jämförts.

Frågeställning nummer tre avser om personalens stöd- och motiveringsarbete är kompatibelt med de rättigheter som de psykiskt funktionsnedsatta har enligt Socialtjänstlagen (2001:453) och Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387). Denna frågeställning har besvarats genom att författarna jämfört personalens stöd- och motivationsarbete med vad de boende enligt aktuella lagrum har för rättigheter till självständighet och socialt sammanhang. Fråga nummer tre i intervjuguiden har inte använts för att besvara frågeställning nummer tre. Dock var förhoppningen att den skulle ge en fördjupad förståelse för innebörden i frågeställningen.

Det har inte funnits tidsutrymme under studiens gång att närmare undersöka på vilket sätt personalens ålder, arbetstitel, anställningslängd och anställningsform (Heltid/Deltid) kan ha påverkat intervjustvaren och resultatet. Detta har heller inte varit författarnas syfte.

Det finns andra teorier och teoretiska perspektiv samt tidigare forskning som skulle kunna passa in i analysen av empirin. Författarna har dock valt att begränsa sig till motivationsteori och motiverande samtal samt nätverksarbete och sociala stödsystem. Dessa två teorier och tidigare forskning belyser både personalens och de boendes perspektiv.

1.4 Psykiska funktionsnedsättningar

Nedan följer en beskrivning av vad som menas med begreppet Psykiska funktionsnedsättningar som används i studien.

Psykiska funktionsnedsättningar kan, precis som somatiska funktionsnedsättningar, innebära olika problem och hinder i vardagen. Till psykiska funktionsnedsättningar räknas exempelvis depressioner, ångesttillstånd, tvångstillstånd, psykoser och neuroser (Lundin & Ohlsson, 2002). Aktuell studie kommer i huvudsak fokusera på arbetet med personer som har svårare psykiska funktionsnedsättningar. Dessa funktionsnedsättningar är olika typer av psykos- och neurostillstånd samt neuropsykiatriska diagnoser, som exempelvis Schizofreni, personlighetsstörningar och Autism. Uppsatsen kommer även att beröra arbetet med personer som har självskadebeteenden (Skårderud, Haugsgjerd & Stänicke, 2010; Psykologiguiden.se).

Viktigt att poängtera är fortsättningsvis att psykiska funktionsnedsättningar av olika slag kan innebära och utvecklas på olika sätt för olika människor. Detta då de kan komma plötsligt eller utvecklas gradvis samt vara antingen övergående eller långvariga. Många människor med psykiska funktionsnedsättningar fungerar dessutom alldeles utmärkt i samhället, med eller utan mediciner och stöd. Den

psykiska ohälsan är med andra ord ett kontinuum i vilket de psykiska funktionsnedsättningarna kan vara både svåra och lätta, variera med tiden och innebära olika grader av problem för den drabbade personen (Lundin & Ohlsson, 2002). Vissa kan återgå till det normala efter ett insjuknande medan andra på olika sätt och i olika grad blir hämmade av den (Skårderud et al. 2010).

Att ha en psykisk funktionsnedsättning kan för den drabbade individen innebära svårigheter att få vardagen att fungera på ett tillfredsställande sätt. Detta då den kan göra det svårt för en individ att utföra vardagliga aktiviteter. Funktionsnedsättningen kan nämligen orsaka problem med minnet, svårigheter med att ta initiativ och motivera sig själv, bristfällig tidsuppfattning, svårigheter med struktur, sömnstörningar, stress samt isolering (Lundin & Ohlsson, 2002).

Denna målgrupp kan ha svårigheter med sin *centrala koherens* vilket innebär att de har svårt att hålla ihop och foga samman detaljer samt att tolka känslomässiga och sociala sammanhang. Brister i inlevelseförmågan, eller *Theory of mind*, som är vanligt då man har en svårare psykisk funktionsnedsättning, innebär att personen i fråga kan ha svårigheter med att se saker från en annan människas perspektiv. Dessa svårigheter, men också andras reaktioner kan leda till att personen till slut inte vågar ta kontakter mer samt drar sig tillbaka. De psykiska funktionsnedsättningarna kan för en individ leda till att det påverkar förmågan att ta hand om sig själv i det dagliga livet. Det påverkar också förmågan att umgås med andra, upprätthålla social kontakt, samt att arbeta eller delta i regelbundna aktiviteter. Det kan innebära stora svårigheter i vardagen vilket också kan vara svårt att förstå, både för personen själv samt andra i personens omgivning (Lundin & Ohlsson, 2002).

Den psykiska funktionsnedsättningen är osynlig eftersom en person till synes har alla de verktyg som behövs för att leva ett vardagligt liv. Den har exempelvis förmågan att se, höra och röra sig vilket en person utan psykiska funktionsnedsättningar också har. Det som skapar problem för den psykiskt funktionsnedsatta är snarare att den av olika anledningar inte har förmågan att använda sina verktyg på ett adekvat sätt (Lundin & Ohlsson, 2002).

1.5 Genomgång av, för studien, relevanta lagar

Nedan följer de lagrum som i Socialtjänstlagen (SoL) (2001:453) och Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) (1993:387), som ansetts vara relevanta, för författarna, för att svara på den tredje frågeställningen i studiens syfte. SoL är en målinriktad ramlag som riktar sig till hela befolkningen och som ger socialtjänsten stor frihet att utforma sitt arbete. LSS är en rättighetslag med insatser som kan beviljas parallellt med SoL-insatser för bland annat psykiskt funktionsnedsatta (Notisum, 2013).

Valet av dessa lagar grundar sig på att de boende har fått boendeplatsen genom ett bistånd via antingen SoL eller LSS. Personalens arbetssätt, på särskilda boenden, finns även reglerad i dessa lagar och ska utgå från dem (Notisum, 2013).

Denna frågeställning är avgränsad till om personalens stöd- och motiveringsarbete är kompatibelt med de rättigheter som de psykiskt funktionsnedsatta har enligt SoL och LSS. I analyskapitlet kommer resultatet att analyseras utifrån följande lagrum.

1.5.1 Socialtjänstlagen (SoL) (2001:453)

Vissa av de personer som var bosatta på de boenden vi besökt, och intervjuat personal, hade fått beslut om bistånd genom socialtjänstlagen. Socialtjänstlagen utgör grunden för socialtjänstens arbete. I första kapitlet, första paragrafen står att samhällets socialtjänst ska främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet (Notisum.se, 2013). Enligt socialtjänstlagen fjärde kapitlet, första paragrafen har den som inte själv kan tillgodose sina behov och som inte kan få dem tillgodosedda på annat sätt, rätt till att få bistånd av socialnämnden. Den enskilde ska genom biståndet: "...tillförsäkras en skälig levnadsnivå", och biståndet ska "...utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv." (Lag 2010:52, SoL). I sjätte kapitlet, första paragrafen om vård i hem för vård eller boende står dessutom att: "Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön." (Lag 2009:596, SoL). I socialtjänstlagens första kapitel, första paragrafen står även att socialtjänsten under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation ska inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupper egna resurser. Detta samtidigt som verksamheten ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet (Notisum.se, 2013).

1.5.2 Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) (1993:387)

Paragraf ett i denna lag (LSS) innehåller bestämmelser om insatser för särskilt stöd och särskild service åt personer med exempelvis utvecklingsstörning, autism, begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder eller andra varaktiga psykiska funktionshinder som är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen. Grupp- och servicebostäder ska anpassas till individens behov vilket benämns i lagens sjunde paragraf (LSS) där det står: "Den enskilde skall genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor. Insatserna skall vara varaktiga och samordnade. De skall anpassas till mottagarens individuella behov samt utformas så att de är lätt tillgängliga för de personer som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv." (Lag 2005:125, LSS) (Notisum.se, 2013).

2 Tidigare forskning

Nedan följer en genomgång av den tidigare forskning som empirin i aktuell studie kommer att analyseras med i resultatet. Följande tidigare forskning kommer att beröra hur stöd- och motivationsarbetet med psykiskt funktionsnedsatta kan se ut, genomföras och vad personalen har för funktion. Den kommer också att beröra vad både psykiskt funktionsnedsatta och berörd personal har för syn på självständighet samt vad de anser vara ett bra stöd. Tidigare forskning kommer även att beröra de psykiskt funktionsnedsattas behov av egenkontroll, stabila sociala relationer och nätverk, empati från sin omgivning samt av personals tålamod.

Valet av tidigare forskning har grundats på en, från författarnas sida, vilja att belysa hur personalens stöd- och motivationsarbete kan uppfattas från både personalens och de boendes sida. Att ta med de boendes synvinkel från tidigare forskning har ansetts av betydelse och berikande, eftersom det ger en ytterligare dimension till studien. Detta eftersom studiens empiri endast består av personalens åsikter och perspektiv. Den tidigare forskningen kommer att användas för att analysera och förstärka studiens resultat i resultat- och analysdelen.

Den följande forskningens olika rubriker är baserade på dess respektive centrala innebörd.

2.1 Att bli självständig i ett socialt sammanhang

I en studie gjord av Jonas Svanström och Elias Sandling (2007) är det övergripande syftet att undersöka och diskutera de arbetssätt som varit under utveckling efter de stora förändringar som skedde i svensk psykiatrisk vård och arbete med psykiskt funktionsnedsatta efter psykiatrireformen 1995 (se kap 1). Författarna av studien undersökte hur stödet genomförs (2007) samt vad klienter och personal har för syn på självständighet och på de mål som ska uppnås (ibid.).

Klienternas uppfattning av begreppet självständighet var i korthet, som de uttryckte det, att bestämma själv, att ha en egen lägenhet (med eller utan stöd och hjälp), att må bra och att lära sig hantera sina funktionsnedsättningar. Huvudpunkterna i resultatet av intervjuerna med de boende var att det finns en utbredd svårighet i att flytta från en gruppbostad och klara sig på egen hand i en egen lägenhet eller bostad. Detta eftersom klientens kontaktnät ofta är försvagat utanför gruppboendet och många gånger består av professionella och andra boende från den gruppbostad där man bor. En av de boende som medverkade i studien menade att känslan av självständighet inte nödvändigtvis är förknippad med en förmåga att kunna klara sig utan stödinsatser. Det viktigaste för denna boende var snarare att få vardagen att fungera, med eller utan professionell hjälp (Svanström & Sandling, 2007).

Personalens uppfattning av begreppet självständighet var i korthet att ha en bra ekonomi, att vara trygg och ha självförtroende, att kunna bo i en egen bostad och klara sig själv samt att klara av praktiska saker utan att be om hjälp och kunna be om hjälp då det behövs (Svanström & Sandling, 2007).

Det som enligt Svanström och Sandling (2007) skiljer sig mellan de båda

intervjukategoriernas svar är att personalgruppen är mer inriktad på att man ska bygga upp en inre styrka, trygghet och självförtroende för att sedan kunna utveckla sig själv och bli självständig. De boende var istället inriktade på att fortsätta ta hjälp av andra människor då de definierade självständighet. De ville med andra ord hellre placera den personliga tryggheten och självkänslan i ett socialt sammanhang utanför dem själva snarare än att bära dem inom sig (ibid.).

En annan skillnad mellan klienters och personals sätt att se på självständighet är att klienterna i högre grad förknippar ökad självständighet med en större risk för ensamhet. Klienternas syn på vad som hjälper i deras strävan mot större självständighet var praktisk hjälp, socialt umgänge, djupare samtal, trygghet samt utflykter, promenader och aktiviteter. För personalen innebar bra hjälp det praktiska, att ge struktur i vardagen, att ha ett socialt sammanhang, samhällsorientering, trygghet, ett bra samarbete mellan personal och klient samt att hjälpa klienten att själv uttrycka sina behov (Svanström & Sandling, 2007).

2.2 Kontroll för ökad livskvalitet

Geoffrey Nelson, John Sylvestre, Tim Aubry, Lindsey George och John Trainor (2006) visar i en studie att egenkontroll för psykiskt funktionsnedsatta, både över sin boendesituation samt det professionella stöd de erhåller, bidrar till deras upplevda ökade livskvalitet och anpassningsförmåga till samhällslivet. Resultaten från denna studie ger stöd till de centrala principer för stödboende som säger att de boende själva ska ha valmöjligheter och kontroll över hur de lever sina liv och hur det professionella stöd de har ska se ut och fungera (ibid.).

2.3 Sociala relationers komplexitet för den psykiska hälsan

Ichiro Kawachis och Lisa F. Berkman (2001) studie visar på att sociala relationer eller nätverk har ett nära samband med, och påverkar den psykiska hälsan. I studien visas paradoxalt nog att sociala relationer eller nätverk kan öka symtomen av psykisk ohälsa beroende på vad den innebär för personen i fråga och vad för resurser som genereras i den. Om relationen eller nätverket innebär en förväntan eller skyldighet för individen som denne inte av olika anledningar kan uppfylla kan den istället vara negativ för individens psykiska hälsa (ibid.).

2.4 Boendestödets arbetsuppgifter och betydelse för den boende

Gunnel Andersson (2001) skriver i sin studie att boendestödet kan vara en central relation för en människa som har ett näst intill obefintligt informellt nätverk. Detta eftersom detta boendestöd kan vara den enda människan man regelbundet träffar i vardagen, men också för att denne har betydelse för i stort sett samtliga stödjande dimensioner (ibid.).

Dessa dimensioner kan exempelvis innebära lösning och lindring av vardagliga problem, att klara vardagens praktiska och sociala sidor, sköta hemmet, gå till affären, diskutera bekymmer av olika art och karaktär, följa med för att uträtta ärenden och inte minst för att stävja ensamhet (Andersson, 2001).

Enligt Andersson (2001) knyts särskilda förväntningar till boendestödjaren vilket får till följd att boendestödjaren fungerar som "avlastare" i förhållande till det övriga nätverket. Även om de psykiskt funktionsnedsatta kan få stöd och hjälp av

sina anhöriga och vänner så sker det inte regelbundet, samtidigt som individen i fråga många gånger inte vill belasta sin sociala omgivning med sina behov. Det är med andra ord bara att invänta boendestödets ankomst (ibid.).

Andersson (2001) menar också att det finns normer för hur boendestödet ska gå till. En av dessa normer handlar exempelvis om delaktighet vilket innebär att boendestödjaren inte ska göra saker åt den boende utan snarare göra saker tillsammans med denne (ibid.).

Slutligen, menar Andersson (2001), innebär ökad autonomi i förhållande till andra människor och ökad självständighet i hanteringen av vardagslivets praktiska sidor två helt skilda saker. Det kan nämligen finnas en risk att den sociala självständigheten betonas i alltför hög grad när det gäller människor som är beroende av professionellt stöd i sitt sociala liv. Detta eftersom betydelsefulla relationer alltid består av ett visst mått av beroende. En av de slutsatser som Andersson betonar i sin studie är att socialtjänsten bör ha kunskap om individens sociala nätverk och vardagsliv innan de fattar ett beslut om boendestöd (ibid.).

2.5 Tålmod och långsiktighet

Sverker Belin (2007) skriver i sin bok att psykiskt funktionsnedsatta är en bred grupp människor vilket också innebär att de har ett brett spektra av individuella behovsområden och beteenden. Många människor känner motstånd mot att ta sig an denna målgrupp eftersom de skapar frustration och vanmakt då de ständigt kan återfalla i negativa symtom och som dessutom kan lägga sina överväldigande känslor på omgivningen (ibid.).

De psykiskt funktionsnedsatta är, enligt Belin (2007), i stort behov av empati, vilket aldrig får glömmas bort. Det är viktigt att ha en förståelse eller respekt för dessa personers problematik och svårigheter att förändras då detta ibland kan vara helt livsavgörande för dem. De behöver även, enligt Belin, erbjudas möjligheter att växa och förändras i ett tillräckligt långsiktigt, tryggt och uthålligt behandlingsupplägg tillsammans med behandlare som får förutsättningar och hjälp att hålla ut (ibid.).

Belin (2007) menar att man måste arbeta tålmodigt med denna målgrupp samt deras anhöriga som också kan behöva en hel del stöd. En lång insats av stöd kan göra det möjligt för individen att förändra sin inre känslodynamik i samspelet med andra, vilket kan göra att dennes liv blir stabilare. Genom att skapa stabila och realistiska förutsättningar för både personal och boende kan ett ömsesidigt förtroende och en relation skapas mellan dessa parter. Om denna relation är bärkraftig kan individen våga växa och förändras inom den (ibid.).

Ett vanligt dilemma som gäller för denna målgrupp är att många inte kan vara ensamma men vill ändå helst vara ifred. I ett tidigt skede av relationen måste man nästan alltid räkna med bakslag och påfrestningar längs en mödosam väg. Belin menar att anhöriga kan underlätta individens vandring mot större självständighet betydligt om de finns närvarande som stöd, styrka och genom kontinuitet för individen. Det är bara i relationer till andra människor som upplevs som tillräckligt pålitliga och förstående som individer med svårt psykiskt lidande kan våga börja ta fäste i verkligheten för att växa och förändras (Belin, 2007).

3 Teori och teoretiska begrepp

Nedan följer de teoretiska utgångspunkter författarna kommer att använda sig av i analysen av resultatet. Dessa är motivationsteori och motiverande samtal samt nätverksarbete och sociala stödsystem. Valet av teorier har sin grund i studiens problemformulering, syfte och frågeställningar. Motivationsteori och motiverande samtal lyfter exempelvis fram hur personalen motiverar och stödjer de boende i samtal till ökad självständighet. Nätverksarbete och sociala stödsystem framhäver att de boende behöver ett socialt sammanhang för att kunna bli mer självständiga men även att det kan innebära en begränsning för de boendes självständighetsutveckling.

Följande teorier och teoretiska begrepp kommer att användas för att analysera studiens syfte. De kommer också att användas för att analysera studiens första frågeställning, men inte frågeställning nummer två och tre.

3.1 Motivationsteori och motiverande samtal

Motivationsteorin grundlades av William Miller och Stephen Rollnick (2010). Teorin försöker förstå beteendeförändringar, genom att se om förändring kan ske, varför den sker och även varför den inte sker (ibid.). Beteendeförändringar sker, enligt motivationsteorin, alltid i relationen till andra människor. För att hjälpa och motivera en klient till att förändra ett visst, av olika anledningar önskat, beteende är därför samtal en bra metod. Detta eftersom samtal mellan två personer förutsätter någon form av relation (Revstedt, 2002).

Den som arbetar med motivation kan använda sig av något som Miller et al (2010) kallar för *empatisk lyssnandeteknik*. Denna teknik kan i sin tur ha en läkande effekt för klienten genom att denne får möjlighet att känna trygghet i mötet med, men också utforskningen av det eventuellt smärtsamma i nuet i relation till det önskvärda beteendet (ibid.).

Motivationsarbetaren behöver ha ett reflekterande och stödjande arbetsätt för att klienten i sin tur ska generera så lite motstånd till beteendeförändringen som möjligt. När det gäller att uppnå en beteendeförändring är det också viktigt att flera samtal hålls med klienten och att dessa inte avbryts. Det är ofta under de första samtalen som en beteendeförändring sker, i alla fall i ett behandlingsformat samtal (Revstedt, 2002).

För att en klient ska kunna förändra ett beteende behöver den vara motiverad. Denna motivation innehåller tre komponenter. En av dessa komponenter är att ha en vilja att förändras. För att kunna ha en vilja att förändras behöver klienten ha ett beteende i åtanke som denne anser vara önskvärt och som den anser vara långt bort ifrån det nuvarande beteendet. Förändringsprocessens komplexitet och förlopp är med andra ord beroende på hur stor diskrepansen (skillnaden) är mellan hur det ser ut i nuet och hur det önskvärda ser ut. Ju längre ifrån ett önskvärt beteende är, desto högre blir klientens angelägenhetsgrad av att vilja förändras. Den andra komponenten handlar om att vara kunnig till förändring. Den handlar om att kunna ha tilltro till sin egen förmåga att kunna genomföra förändringen. Den tredje komponenten handlar om att vara redo, vilket har att göra med vad klienten prioriterar högst just nu och tycker är viktigast i sitt liv för tillfället. Om

en av dessa tre komponenter inte fungerar fallerar hela motivationen och förändringen kan inte äga rum (Miller et al, 2010).

Det som gör att människor fastnar i förändringsprocesser har att göra med den ambivalens som uppstår när man försöker förändra ett beteende. De vill förändra sitt beteende men ändå inte. Detta är helt naturligt och här gäller det att hjälpa klienter att se vinster och förluster vid de olika beteendena, så att de lättare kan fatta beslutet mot en förändring och bli av med ambivalensen (Barth & Näsholm, 2006).

För övrigt behöver det sociala sammanhanget, som innefattar familj, vänner och samhälle, alltid tas hänsyn till i förståelsen kring klienters beslut till förändring. Det handlar ofta inte om att en klient är omotiverad. Motivationsarbetaren bör å andra sidan försöka förstå klientens ambivalens samt hjälpa denne att utforska och hitta resurser och sin inre motivation till förändring (Miller et al, 2010).

När familjemedlemmar till exempel vill lägga sig i och påverka ett visst beteende hos en klient kan beteendet eskalera, snarare än minska. Detta genom att klienten utformar en trotsig vilja till att fortsätta med sitt beteende trots personligt lidande och förluster. Detta har att göra med att klienten i fråga känner att den personliga friheten begränsas eller utmanas. Förändringar i den sociala miljön kan även det göra att klienten ökar sitt "negativa" beteende. Om alla andra källor till positiv förstärkning är stängda, kan en klient fortsätta att söka den enda kvarvarande belöningen trots de stora kostnader detta medför (Miller et al, 2010). Ansvar för förändringen måste ligga hos klienten då denna person är expert på sig själv. Detta har med autonomi och självbestämmande att göra då klienten alltid har rätt att ta emot den professionelles hjälp eller att avstå. Det går ut på att stödja klienten i dennes egna uppfattningar, värderingar och mål till självständiga val mot förändring, inte att tvinga (Revstedt, 2002).

Det finns evidens för att motivationsteori och motiverande samtal fungerar men det finns inte mycket som är dokumenterat om hur och varför den fungerar. Denna metod ska inte ses som den enda rätta angående att höja motivationen till förändring hos alla klienter. Den kan användas tillsammans med andra metoder. I vissa sammanhang är det bra att undervisa, ge tydliga råd och instruktioner, övertala eller fatta beslut åt någon. Det finns vissa klienter som föredrar att bli tillsagda vad de ska göra. Det finns heller ingen tydlig gräns för med vem man inte ska ha motiverande samtal med, vilket naturligtvis kan påverka effekten av motivationsresultatet (Miller et al, 2010).

Motivationsteori är relevant i relation till studiens syfte och frågeställningar på grund av att beroende på hur och varför förändringsprocesser sker i individens beteenden kan det leda till ökad självständighet. Det är därför intressant att utifrån denna teori analysera hur personalen motiverar, genom exempelvis samtal, och förstår de förändringsprocesser som har med de boende att göra, för att öka deras självständighet.

3.2 Nätverksarbete och sociala stödsystem

Lisa F. Berkman et al (2000), har utvecklat och presenterat en begreppsmässig modell för hur sociala nätverk påverkar hälsan (se bilaga 2). Detta genom att visa på hur makro-sociala strukturer formar de sociala nätverken och i sin tur även de

psykobiologiska processerna. Med andra ord visar modellen på hur exempelvis samhällsstruktur, kultur och politik ger förutsättningar för samt formar det sociala nätverkets struktur och funktion. Det sociala nätverket tillhandahåller sedan, beroende på dess storlek och kvalitativa funktion, stöd, påverkan, engagemang, kontakt och materiella resurser i olika stor utsträckning som i sin tur påverkar det sociala och interpersonella beteendet (ibid.).

Enligt den sociala nätverksmodellen är nätverkets sociala struktur en anledning till individers beteende och attityder då det formar flödet av resurser som finns tillgängliga för den enskilda individen. Eftersom nätverkets sociala struktur, enligt Berkman et al, reglerar åtkomst av möjligheter, inskränker det också individers beteende. Genom att värdera förbindelser mellan nätverksmedlemmar, kan man empiriskt testa om det finns gemenskap samt vilken typ av relationer som finns i gemenskapen (Berkman et al, 2000).

Berkman et al (2000) skriver att det mellan 1970- och 1980-talen gjordes studier som visade att avsaknaden av social anknytning eller sociala nätverk var den direkta orsaken till många dödsfall. Strukturen av nätverkets anknytningsmönster påverkar hälsan genom sitt tillhandahållande av olika former av stöd. Däremot är det viktigt att poängtera att inte all anknytning är stödjande och att typ, frekvens, intensitet och omfattningen av stödet varierar beroende på nätverkets utseende och utformning (ibid.).

Man kan skilja på emotionellt, instrumentellt och värderande stöd. Emotionellt stöd innebär kärlek, vård, sympati och förståelse. Instrumentellt stöd kan hänföras till hjälp eller assistans för behovet av reelltillgångar så som exempelvis handla, planera, laga mat eller städa. Värderande stöd innebär exempelvis hjälp med besluttande, att ge lämplig återkoppling eller hjälp med att agera eller handla rätt (Berkman et al, 2000).

Eftersom isolering är ett socialt problem, men också ett hälsoproblem (Berkman et al, 2000; Payne, 2008) kommer resultatet i denna studie att analyseras utifrån teorin om nätverksarbete och sociala stödsystem. Intervjuszvaren kommer också att analyseras utifrån en modell för det sociala nätverket och dess betydelse för individen (Berkman et al, 2000, s. 847) som är presenterad i bilaga 2.

Teorin om nätverksarbete och sociala stödsystem är av intresse i relation till studiens syfte och frågeställningar eftersom den säger något om vilken betydelse det sociala sammanhanget kan ha för en människa. Det är därför intressant att utifrån denna teori analysera vad personalen anser om de boendes relationer och nätverk. Av intresse är också att se om och i så fall hur personalen arbetar för att motivera och stödja dessa kontakter.

4 Metod

Nedan följer en genomgång av de metoder som begagnats för att genomföra den kvalitativa intervjustudien. Kapitlet kommer presentera valet av metod, vilket material som använts och hur urvalet gjorts. Det kommer också att presentera studiens tillförlitlighet, validitet och generaliserbarhet. Samt intervjuernas och analysens genomförande, författarnas respektive arbetsinsatser och hur litteratursökningen gått till.

4.1 Val av metod

Denna studies angreppssätt bygger på en abduktiv metod där nätverksarbete och sociala stödsystem valts som teoretisk inriktning i ett tidigt skede av studiens utformning, innan intervjuerna genomfördes. Motivationsteori och motiverande samtal har valts till utifrån de svar som gavs under intervjuerna om hur personal stödjer de boende till ökad självständighet. Det abduktiva angreppssättet innebär således att vissa teorier och teoretiska begrepp har använts som teoretiska glasögon genom intervjuernas genomförande medan andra uppstått som ett resultat av det intervjupersonerna berättat (Alvesson & Sköldberg, 2008).

4.2 Material och urval

Det empiriska underlaget för den här studien är sammanlagt fem intervjuer med i helhet sex intervjupersoner som alla arbetar på särskilda boenden i Göteborgs kommun. Författarna har alltså inte inriktat sig på yttre boendestöd, utan på stödpersonal som arbetar på en fast adress. En av intervjupersonerna var föreståndare på det boende vi besökte. Författarna har valt att inrikta sig på boenden som i huvudsak har personer med psykos- och neurosymtom samt personlighetsstörningar. Detta har gjorts för att kunna fokusera på personal som arbetar med liknande målgrupper vilket gjort det lättare att hitta likheter och skillnader i deras olika stöd- och motivationsarbetssätt. Det finns även personer med självskadebeteende på dessa boenden.

Intervjupersonerna valdes ut genom att särskilda boenden letades upp via Internet. Urvalet gjordes genom att först leta upp tillgängliga boenden i Göteborgs kommun. Sedan valdes de boenden ut vars enhetschef välkomnade författarna dit. Ett icke-sannolikhetsurval och ett bekvämlighetsurval gjordes. Detta eftersom de intervjupersoner författarna hade tillgång till att intervju var personer som fanns tillgängliga, för de som författare och som de inte hade någon möjlighet att välja själva (Bryman, 2011). Enhetscheferna på de särskilda boendena kontaktades genom en förfrågan via e-post, om det fanns intresse och möjlighet bland personalen, som arbetar nära de boende i deras vardag, att medverka i en intervju. Enhetscheferna frågade sina medarbetare, som arbetar på de särskilda boendena, på arbetsplatsmöten. Därefter kontaktade författarna de som ville ställa upp på och delta i intervjuer eller vice versa.

4.3 Tillförlitlighet, validitet och generaliserbarhet

Bryman (2011) menar att tillförlitlighet är ett bättre mått i kvalitativa studier än reliabilitet, som mer används i kvantitativa studier. Tillförlitlighet betyder att författarna säkerställer att studien gjorts enligt de regler som finns. Författarna i denna studie har så långt det är möjligt eftersträvat att för tillförlitlighetens skull inte låta personliga värderingar eller teoretiska inriktningar påverka utförandet av och slutsatserna i undersökningen. Författarna har också försökt att skapa en fullständig och tillgänglig redogörelse av alla de faser som ingått i forskningsprocessen, så som problemformulering, urvalsmetoder och intervjutekniker. Något som kan ha påverkat tillförlitligheten i studien är att författarna, på grund av tidsbegränsning, inte kunnat få feed-back på de urval och tolkningar som gjorts av intervjupersonernas transkriberade intervjuvarsvar och på så sätt bekräftat dess sanningsenlighet. Intervjupersonernas svar kan också ha påverkats av intervjuarnas sätt att använda språk, uppföra sig samt formulera och ställa frågor, även om detta har varit omedvetet från intervjuarnas sida (ibid.).

Ur en vetenskapsteoretisk synvinkel är det viktigt att kunna vara kritisk mot sig själv som kvalitativ forskare på grund av svårigheten att vara fullt objektiv. Detta eftersom studien kan riskera att påverkas av författarens egen förförståelse och tolkning samt att urvalet av citat och teman är beroende av författaren själv. Med anledning av författarnas förståelse av detta, anser de att det så långt det är möjligt, har behållits objektivitet i analysarbetet (Kvale, 2009).

Uppfattningen är att samtalsklimatet varit positivt de gånger författarna var två intervjuare och en intervjuperson. Dock finns det en risk att intervjupersonen upplevt situationen som onaturlig och därför blivit nervös eftersom intervjuarna varit fler. Något som ytterligare kan ha gjort intervjupersonen nervös är att en av intervjuarna under samtalen var mer passiv än den andre. Nervositeten kan ha påverkat intervjupersonen till att inte våga svara helt utifrån sina värderingar, vilket kan ha gjort svaren lite mer ytliga (Bryman, 2011).

Det finns ett behov av vidare forskning i området då de intervjuer som genomförts har uppvisat en del olikheter som är väsentliga att ta i beaktning då materialet, på grund av tidsbristen, inte blivit fullt mättat. Personalen har en förförståelse och sina utgångspunkter, värderingar och är formade på olika sätt. Därför spelar bland annat ålder, kön, anställningslängd, position, ansvarsområde och anställningsform in på vad de har svarat. Författarna kan inte veta om personalens svar stämmer överens med hur de arbetar i praktiken då detta inte har undersökts. Författarna vet inte heller hur personalens åsikter stämmer överens med vad de boende tycker, tänker och känner, vilket inte varit för avsikt att undersöka i denna studie. Det är också viktigt att ta i beaktning att det kan vara en väsentlig skillnad i stöd- och motivationsarbetet kring någon som har svårare Autism i jämförelse med någon som har Schizofreni eller självskadebeteende.

Validiteten i en studie innebär, enligt Bryman (2011), att författarna undersökt det dem sagt sig undersöka. De kvalitativa intervjuer som har gjorts med personalen har inneburit att en fördjupad förståelse kring deras stöd- och motivationsarbete kunnat samlats in. Där det som personalen tyckte var extra viktigt och det som svarade på författarnas frågeställningar kunde väljas ut och jämföras genom innehållsanalys. Det har funnits en strävan hos författarna att försöka ge en så

rättvis bild, av de olika åsikter och uppfattningar, som möjligt bland de personer som intervjuats (Bryman, 2011).

Det är inte säkert att studien går att anpassa till andra sociala situationer, alltså generaliseras, eftersom intervjuaren endast kan gälla för de få personer som intervjuats och på de boenden där författarna genomfört studien. Det beror dels på att svaren är individuella, men också på att sociala fenomen, metoder och uppfattningar kan förändras över tid men också variera mellan olika boenden eller områden. Men en teoretisk generaliserbarhet har kunnat göras, enligt författarna, då det empiriska resultatet och tidigare forskning har samstämmighet. Det är upp till läsaren att avgöra om studien är gjord på ett tillräckligt tillförlitligt sätt och överförbar till andra sociala situationer eller inte (Bryman, 2011).

En styrka i studien är att intervjuguiden består av endast fyra temafrågor, varav de tre första är direkt kopplade till studiens syfte och frågeställningar. Den fjärde frågan i intervjuguiden är en fråga med inriktning på att få en mer fördjupad förståelse för personalens värderingar. Vilket, av författarna, ansetts relevant för att få fram ytterligare information till de övriga frågorna. Intervjuguiden gjordes tidigt under studiens gång vilket gjort att författarna inte kunnat justera den i relation till övriga studiens utveckling. Detta har gjort att direkta frågor angående exempelvis motivation inte har ställts. Eftersom intervjuguiden är utformad med övergripande temafrågor har författarna kunnat få fram vad personalen anser är av betydande vikt utan att styra riktning i deras tankebanor för mycket.

4.4 Intervjuernas genomförande

Materialet består av semistrukturerade intervjuer som utgått från en intervjuguide (Se bilaga 1) utöver vilken det också getts utrymme för samtal och diskussioner i områden som inte nödvändigtvis haft direkt koppling till frågorna i guiden (Kvale, 2009; Bryman, 2011). Den semistrukturerade formen på intervjuerna har också gjort det möjligt att anpassa frågorna, både vad gäller utformning men också ordningsföljd, till intervjuens naturliga förlopp så att intervjun kunnat flyta på bättre. Denna metod har fungerat bra i syftet att få fram de subjektiva, individuella upplevelser från personalen (som varit huvudmålet för studien) i relation till det dagliga arbetet med människor som har någon form av psykisk funktionsnedsättning. Vid flera tillfällen har samtalen och intervjuerna lett fram till spontana synpunkter och berättelser som vi kunnat följa, utanför de i förväg formulerade frågorna.

Något som speciellt lagts uppmärksamhet vid då intervjuguiden utformats har varit att formuleringen av frågorna så långt som möjligt ska röra teman som varit intressanta och relevanta för studien. Detta har gjort att intervjusamtalen så långt som möjligt kunnat hålla sig inom ramen för studiens syfte. Formuleringen av studiens syfte och frågeställningar har justerats under arbetsprocessens gång även om den huvudsakliga innebörden inte förändrats. Av denna anledning är frågorna i intervjuguiden formulerade på ett sätt som kan uppfattas otydligt i relation till studiens syfte och frågeställningar. Samtliga frågor i intervjuguiden har dock gett svar som vi kunnat använda för att besvara studiens syfte och frågeställningar.

Innan frågorna i intervjuguiden ställdes till de medverkande intervjupersonerna samlades bakgrundsinformation in från dem. Denna bakgrundsinformation var

intervjupersonens namn, ålder, arbetstitel, anställningslängd och anställningsform (Heltid/Deltid). Intervjupersonernas namn har i resultatdelen av studien fingerats. Deras ålder har placerats in i ett åldersspann på fem år för att så långt som möjligt tillförsäkra intervjupersonerna anonymitet. Arbetstiteln innebär den titel intervjupersonen i fråga sagt sig ha på boendet. Anställningslängden innebär den tid i år som intervjupersonen sagt sig arbetat på det aktuella särskilda boendet. Anställningsformen innebär den typ av anställning intervjupersonen i fråga har på det särskilda boendet, det vill säga om den arbetar på heltid eller deltid. Denna bakgrundsinformation kommer att i studiens resultat presenteras i samband med att de olika intervjupersonerna presenteras. Detta för att man lätt ska kunna följa vilka intervjupersoner som säger vad i resultatet. Bakgrundsinformationen kommer att användas för att ge en tydligare presentation av intervjupersonerna.

Intervjupersonerna har själva fått bestämma var och när intervjuerna skulle äga rum. Samtliga intervjuer har ägt rum i lugna och i stort sett ostörda miljöer i personalrums- och gemensamhetsutrymmen på boendet och i kontorsmiljöer som alla varit tomma på obehöriga personer för tillfället (Kvale, 2009). Poängteras bör att inga boende var närvarande i eller hade möjlighet att se in i rummet. Under alla intervjuer blev författarna erbjudna kaffe/te med kaka. Intervjuerna varade i ca 30 min till 50 min. Beroende på om personen upplevde att den berättat allt kring våra övergripande frågor kunde intervjun bli kortare. Innan varje intervju uppdaterades intervjupersonen om studiens och intervjuns syfte samt de etiska aspekterna. Alla intervjupersoner ville läsa den färdiga studien.

Under fyra av intervjuerna var det en av författarna som ställde frågor och var mer aktiv än den andra medan den andre ställde eventuella följdfrågor och om det var någon annan fråga som behövde tilläggas. Vid ett tillfälle var det bara en intervjuare och en intervjuperson. Detta berodde på att den andra intervjuaren för tillfället var oförmögen att medverka vid intervjun. En av författarna hade huvudansvaret i tre intervjusamtal medan den andra författaren hade huvudansvaret i två.

Vid en intervju intervjuades två personer samtidigt. Författarna ville ta reda på vilka svar som kom fram om gruppmedlemmar samverkar och reagerar på varandras åsikter då det kunde berika och ge en ytterligare dimension till vår studie (Bryman, 2011). Bryman (2011) skriver att intervjupersonerna hjälper varandra i frågeställningarna så att diskussionerna flyter på och att de tillsammans tar fram vad som är viktigt (ibid.). Huvudtanken med de kvalitativa intervjuerna var att intervjupersonen skulle kunna samtala kring aktuella ämnen och teman samtidigt som denne kunde känna sig fri att berätta om egna upplevelser och tankar utan att påverkas av någon annan anställd. Men personal som arbetar socialt är även vana vid att möta människor och har samtal och diskussioner som en del i sina arbetsuppgifter. Därför ansåg författarna att maktsituationen, som annars kan uppstå mellan två intervjuare och en intervjuperson, var av föga betydelse eftersom de upplevde att de positiva effekterna av den valda intervjumiljön övervägde de eventuella effekterna av denna maktsituation.

Vid alla intervjutillfällen har författarna varit tillåtna av intervjupersonerna att använda inspelningsbara telefoner för upptagning av intervjuerna. Denna metod har underlättat arbetet med intervjumaterialet samt även själva intervjun då

författarna kunnat koncentrera sig helt på att lyssna och att ställa frågor istället för att under tiden anteckna svaren. Enstaka intervjupersoner har till en början känt sig något besvärade av inspelningen men detta förefaller ha släppt allt eftersom intervjusamtalen kommit igång. Alla intervjupersonerna i studien är anonyma då de är avidentifierade och deras namn är fingerade.

4.5 Analysens genomförande

Analysen genomfördes med hjälp av en manifest innehållsanalys som innebär analys av det direkt uttalade i intervjumaterialet. De inspelade intervjuerna skrevs ut i sin helhet. Enligt närmare beskrivning så lästes först intervjutexterna igenom för att skapa en uppfattning av helheten i dem. Sedan plockades meningsbärande nyckelord och citat ut. Kodningen genomfördes genom att nyckelord och kategorier utvanns ur citaten som återspeglade det centrala budskapet i varje intervju. Därpå formulerades slutligen teman som ansågs återspegla det bärande budskapet i intervjumaterialet som helhet (Bryman, 2011). Överlag har studien bearbetats mer intensivt under vissa perioder och lugnare under andra, liksom att författarna har under olika perioder varit olika mycket delaktiga i varandras delar. I de flesta delarna har båda författarna bearbetat materialet i skrift, medan de i några andra har bearbetat det separat. Men båda har under processens gång och i slutskedet haft en kommunikation och koll på vad som har skrivits.

4.6 Respektive författares arbetsinsats

Författarna av denna studie har genom arbetets gång lagt ned likvärdig mängd tid och arbetsinsats i studien. Båda författarna hjälptes åt att skicka mejlfrågningar till särskilda boenden samt ringa till enhetschefer och övrig personal. Både Helena Löwenmark och Sara Wall skrev likvärdig mängd text i Inledning och bakgrund, Metod, Etiska överväganden, Resultat samt Avslutande diskussion. I Teori och teoretiska begrepp skrev författarna varsin del. Helena Löwenmark skrev Motivationsteori och motiverande samtal, medan Sara Wall skrev nätverksarbete och sociala stödsystem. Referenslistan skrevs av Sara Wall. Analysarbetet av empirin delades mellan författarna, där Helena Löwenmark analyserade resultatet utifrån motivationsteori och motiverande samtal. Sara Wall analyserade resultatet utifrån nätverksarbete och sociala stödsystem. Analys utifrån de relevanta lagrummen genomfördes av Helena Löwenmark.

Vid fyra av de fem intervjuer som genomfördes medverkade både Helena Löwenmark och Sara Wall varpå endast Sara Wall medverkade vid en av dem. Sara Wall transkriberade två av intervjuerna medan Helena Löwenmark transkriberade tre av dem. Sara Wall hade huvudansvaret i tre intervjusamtal medan Helena Löwenmark hade huvudansvaret i två.

Kodning, kategoriindelning och temasökning gjordes mestadels av Helena Löwenmark. I slutet av denna process jämförde författarna deras olika teman och formulerade gemensamma teman.

Litteratursökning gjordes tillsammans av båda författare. Då en av författarna hittade intressant litteratur på egen hand hade denne kommunikation med den andre för synpunkter på litteraturen.

4.7 Litteratursökning

Kurslitteratur har sökts i Göteborgs Universitets biblioteks internetbas genom Gunda, Libris och databaserna Social Services Abstracts, PsychInfo och Sociological Abstracts. Google Scholar har även använts som sökbas. De sökord som använts har varit: På engelska: Independency, independent, mental illness, psychological, psychiatric, community, living, housing, staff, disability och method. På svenska: Självständighet, självständig, boende, personal, psykisk ohälsa, psykiatriska diagnoser, psykisk funktionsnedsättning, psykiskt funktionshinder, metod och särskilt boende. Litteratur har även hittats genom referensmaterial i böcker och artiklar.

Litteratur har även sökts manuellt genom en sökning under ämnet psykiska funktionshinder och psykiska funktionsnedsättningar på bibliotek och på relevanta internetsidor samt genom beställning av böcker, artiklar och avhandlingar genom bibliotekets söktjänster.

5 Etiska överväganden

I aktuell studie har de etiska principer som enligt Bryman (2011) är aktuella för kvalitativa intervjustudier följts. Dessa etiska principer rör frågor som handlar om frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet för de intervjupersoner som medverkat i studien. Inför varje intervju informerades intervjupersonerna om *informationskravet*, som innebär att de intervjuade fick information om, studiens syfte, att deltagandet är frivilligt och att de därmed får avbryta eller avstå intervjun. De informerades även om vilka moment som ingår i studien. Intervjupersonerna fick också information om *samtyckeskravet*, som innebär att de själva bestämmer över sin medverkan i studien och därmed även hur de medverkar. De fick även information om *konfidentialitetskravet*, vilket innebär att deras uttalanden och medverkan behandlas i förtroende med största möjliga konfidentialitet samt att inspelningarna och deras personuppgifter behandlas med respekt för anonymiteten. Intervjupersonerna informerades också om att inspelningarna och de transkriberade intervjuerna raderas efter att studien slutförts. De medverkande fick också information om *nyttjandekravet*, vilket innebär att de uppgifter som samlats in under intervjuerna endast kommer att användas för studieändamålet (Bryman, 2011, s. 131-132). Eftersom de medverkande intervjupersonerna har avidentifierats i uppsatsen och för att författarna försökt vara så objektiva som möjligt utan att inkräkta på intervjupersonernas privatliv bör inte studien ha inneburit någon personlig skada (ibid.).

De etiska problem man dock eventuellt kan se med den genomförda studien är dels att de medverkande intervjupersonerna trots avidentifiering riskerar att bli igenkända i sina uttalanden. Detta skulle de i så fall kunna bli av sina medarbetare som eventuellt skall läsa den färdiga uppsatsen. Även om de citat som använts i uppsatsen inte uppvisar några uppenbara problem och olägenheter kan de av olika anledningar innebära personlig leda och otrivsamhet för de inblandade. Något som ytterligare kan vara ett etiskt problem, är att författarna av studien intervjuat personal om hur de stödjer och motiverar de boende och vilken betydelse de lägger vid det sociala nätverket runt de boende. Detta utan att författarna tillfrågat vad de boende själva anser om denna indirekta medverkan. Personalen har i intervjuerna berättat både generella och specifika saker om de boende. Dock har detta skett på ett sådant sätt att författarna inte har kunnat identifiera de boende.

6 Resultat och analys

6.1 Resultat

Nedan följer de teman som hittats i intervjumaterialet. De teman författarna hittat utifrån det material som samlats in, och som följer nedan, är: Att arbeta med självständighet genom att utgå från individens behov, Rättigheten att bestämma över sitt liv och sitt boende, Att stödja i praktiska vardagssysslor och struktur, Sociala sammanhang och relationer och Ett motivationsarbete som förändringsprocess. Resultatredovisningen under respektive tema kommer att vara relaterat till och analyserad utifrån den tidigare forskning som presenterats i kapitel 2.

Här kommer en tabell med de intervjupersoner som intervjuats med tillhörande bakgrundsinformation. Namnen är fingerade.

Namn	Ålder	Titel	Anst.längd	Heltid/Deltid
Stina	30-35	Stödpedagog	6 år	Deltid
Karin	50-55	Föreståndare	2 år	Heltid
Tony	50-55	Stödpersonal	5 år	Heltid
Simon	40-45	Behand- lingsassistent	2 år	Heltid
Maja	45-50	Behand- lingsassistent och personal- ansvarig	4 år	Heltid
Pia	30-35	Behand- Lingspedagog	2 år	Deltid

Ungefärlig anställningslängd exklusive föräldra- och tjänsteledighet.

6.1.1 Att arbeta med självständighet genom att utgå från individens behov

På frågan om hur personalen över huvudtaget arbetar med självständighet framgick i de flesta fall att det är något som sker per automatik eller omedvetet i någon form. En av de anställda uttryckte sig exempelvis så här då frågan ställdes rakt ut:

”... jag tycker det är en ganska svår fråga, även om det ingår i det dagliga arbetet liksom. Att man kanske gör det en del omedvetet, och en del är ju liksom medvetet, som vi alla gör...” (Stina).

Något som också var genomgående i intervjuerna med personalen var att stöd- och motivationsarbetet med de boende var högst beroende på vilken individ man för tillfället arbetar med. De ansåg med andra ord att det är viktigt att anpassa sitt stöd- och motivationsarbete efter de behovsnivåer, och redan existerande förutsättningar, som den boende har. Detta kan relateras till Belins (2007) studier som poängterar de psykiskt funktionsnedsattas bredd och individuella behovsområden vilket förutsätter att personalen arbetar utefter det stöd som varje individ behöver i sin självständighetsutveckling. Personal uttryckte sig angående detta på följande vis:

”... man följer ju vårdplanen som finns och så jobbar man efter det... men annars så är det ju helt utifrån var och ens förutsättningar.” (Karin).

”... det är ju så stor skillnad på klient och klient... vi har en som har ett stort socialt kontaktnät som går ut och dricker öl ibland på helgerna... som musicerar och träffar musikvänner och så vidare... sen har vi nån annan som bara sitter här och som vi inte kan motivera till nånting... där jobbet är stort att få den klienten bara att sätta sig och prata med oss tio minuter extra för att bara söka sig till sin lägenhet...” (Simon).

Individens behov kan också se olika ut från dag till dag och under olika perioder vilket påverkar och varierar arbetssättet med samma individer. Detta beskrivs av en personal nedan:

”Jag känner att jag försöker ju alltid känna av hur läget är idag, vad behöver hon hjälp med idag?” (Stina).

”Vi stöttar dem i det behovet dom behöver... det är väldigt beroende på dagsformen här, en del mår ju väldigt dåligt nån dag, och en del mår väldigt bra nån dag” (Maja).

Något som var genomgående i de intervjuer vi hade med personalen var att det ofta, även om många boende behövde motiveras, fanns ett behov av att dämpa de boende. Detta för att vissa boende på grund av sina eventuella funktionsnedsättningar inte har förmågan att ta fullt adekvata beslut eller för att de inte har möjlighet att se konsekvenserna av vissa beslut eller handlingar.

”... så måste man också sätta gränser... för vissa kan man inte sätta någon gräns för då blir det helt fel... utan behöver bara lyftas och andra måste man vara väldigt tydlig med...” (Simon).

En annan personal säger:

”Då kanske det är lite tråkigt att vi vill dämpa det men... så att det inte blir platt fall igen. Sen ska man ju inte måla fan på väggen.” (Karin).

Flera av personalen pratar även om att de måste se över vilka önskemål och mål som är rimliga från de boende:

”I stort sett gäller det att se individen utifrån dens önskemål, och vad vi själva tror är rimligt.” (Karin).

Två personal menade att begränsningar av detta slag ibland kan vara nödvändiga för att rädda de boende från sig själva, men också för att personalen bryr sig om att de boende ska må bra. Detta samtidigt som de å andra sidan ansåg att de boende, precis som alla andra, måste ta ansvar över det de säger och gör för att kunna vara självständiga och lära av sina misstag.

”... det tycker jag är jätteviktigt med frihet under ansvar... och tar sina egna beslut och tar konsekvenserna av det.” (Tony).

”Alltså vi kräver inget... här bor man. Vi får aldrig glömma det. Det här är en bostad, men vi vill att folk säger när de går härifrån. Sen behöver de inte tala om

vad de ska göra men i alla fall att - jag blir borta i några timmar... Därför att... du är viktig för oss. Det är en signal... sen också om det hade hänt något måste vi veta hur många som är i huset, rent praktiskt. Och sen att man har lite koll.” (Karin).

Något som ytterligare återkom i intervjuerna var vikten av tålamod och långsiktighet i arbetet med de boende. Detta kan exempelvis jämföras med vad Belin (2007) skriver i sin bok om ämnet. En personal beskrev det långsiktiga arbetet på följande sätt:

”... när vi har veckoplaneringar så ger det ju oftast mer tillfälle att prata om hur nästa vecka ska se ut... sen har vi också... genomförandeplan där man ser lite mer långsiktigt. Då kan det ju va ett mål att... äh... i höst eller i vinter eller i vår så kanske jag vill börja gå en danskurs... och så kan alla i arbetsgruppen... försöka ha med det i samtalet.” (Stina).

En del personal menade också att det var viktigt att ha tålamod i att det ofta kan gå långsamt fram och ibland gå bakåt som samma som föregående personal uttrycker på följande sätt:

”Ibland kan jag känna att det går två steg framåt och sen går det ett steg bakåt. Det kan till exempel vara en som åker färdtjänst mycket, men så säger de att jag vill faktiskt åka buss istället... Sen om dom kanske mår sämre då får man gå tillbaka till färdtjänst. Men det behöver ju inte vara något negativt.” (Stina).

6.1.2 Rättigheten att bestämma över sitt liv och sitt boende

Alla av personalen pratade om att allt arbete sker i relation till vad den boende önskar. De sade även att de arbetar på ett sådant sätt att den boende kan uttrycka vad denne vill, ha synpunkter, förslag och kunna bestämma hur denne vill ha det i sitt liv och på boendet. Detta görs framför allt genom individuell och gemensam veckoplanering, så kallade ”husmöten” eller ”boendemöten”, i vård- och genomförandeplaner och teamgrupper med olika myndighetspersoner inblandade. På husmöten får de boende säga vad de tycker om hur det fungerar på boendet, komma med önskemål och förslag på olika maträtter på menyn, aktiviteter, utflykter och resor. Det som är gemensamt för dessa möten är att de i möjligaste mån ska styras av de boende själva och att det är deras synpunkter som ska stå i fokus. Fördelarna med att låta de boende ha kontroll över sin situation och bestämma över sina liv kan relateras till Nelson et al (2006). En personal beskriver dessa husmöten på följande vis:

”Husmöten är ju till för de boende och då är det dom som sätter agendan... så det är dom som bestämmer vad som ska göras och vad som ska tas upp och vad för önskemål och så där... det är liksom deras möte kan man väl säga fast vi är med och stöttar och ser till att det blir gjort.” (Simon).

Några av personalen pratar om hur den boende har rätt till integritet genom att bestämma över sitt liv och sitt boende. Detta gör de genom att exempelvis förtydliga varför de arbetar med det de gör:

”Det här är ju deras hem... dom bor ju här... det är det vi måste återgå till hela tiden att vi är hemma hos dom.” (Maja).

Dessa två ovanstående citat visar på en överensstämmelse med hur de klienter som medverkade i Svanströms och Sandlings (2007) studie beskrev begreppet självständighet. De beskrev självständighet som en möjlighet att bestämma själv och ta egna beslut.

Några av personalen ansåg också att självbestämmanderätt var en självklarhet för alla boende som en del i normaliseringen. Dock menade de på att det är svårt att förespråka full bestämmanderätt med tanke på att de bor tillsammans med andra boende.

”Ja det är ju vuxna människor... alltså dom har ju lika stor rätt som jag att bestämma över sitt liv... men eftersom man bor så här så kan man ju inte riktigt göra vad man vill och hur man vill... man får ta hänsyn då... att stå ut med folk som man inte kanske annars skulle vara tillsammans med så det kräver ju att man tar hänsyn till varandra på olika sätt... men det är klart det är viktigt att bestämma över sin tillvaro...” (Tony).

Genom att ha möjlighet att bestämma över sitt eget liv och sitt boende så kan man med andra ord vara på väg mot ett mer självständigt liv. Dock kan självständighet, som Svanström och Sandling (2007) beskriver det, innebära en rädsla för att bli ensam. En personal beskriver sitt arbete med självständighet i relation till rädslan för ensamhet så här:

”... om det är en person som är livrädd för att bli utslängd härifrån... vi slänger inte ut personen. Sen om socialtjänsten hittar på något bakom deras rygg, det kan inte vi påverka. Nu var det en kille som flyttade ut för någon månad sen och bad för sitt liv för att få bo kvar... men då hade ju socialtjänsten hittat en lägenhet till honom... och han var ju tvingad att ta den. Så e de ju.” (Karin).

För att stödja en boende att hantera sin rädsla när den flyttar ut använder sig en del personal av motivation av olika slag. En personal beskrev denna process på följande vis:

”Vi försöker peppa: ”Det ska väl bli roligt? Att få sin dörr att stänga”, men det är ju ensamheten... som rädslorna sitter i. ”Kommer jag att bli ensam i min lägenhet?” (Karin).

6.1.3 Att stödja i praktiska vardagssysslor och struktur

Samtliga av personalen säger att de låter de boende träna i praktiska sysslor, oavsett om detta är i hemmet eller ute i allmänheten, som innebär att klara sig mer på egen hand. De boende får på så vis ta mer och mer ansvar i praktiska vardagliga sysslor i den takt som de klarar av. Dessa vardagssysslor kan till exempel vara städning, matlagning, handling, hygien och att åka med kommunikationsmedel. Precis som Andersson (2001) skriver kan denna praktiska hjälp innebära en stor avlastning för den stödbehövande individen som kan ha svårigheter att få saker gjorda. Att stödja praktiska och strukturella delar av livet är också något som av personal i Svanströms och Sandlings (2007) studie ansågs vara viktiga delar i arbetet med självständighet. En av personalen svarade så här på frågan om vad som stöds i självständighetsarbetet:

”... allt som har med livet att göra: städning å handling å hel å ren å struktur å

så...” (Tony).

Vissa av de boende får personalen stödja mer och ibland får personalen göra allt det praktiska själva eftersom den boende mår dåligt. Men även om den boende inte hjälper till för stunden så får den boende en social närvaro som gör att den kan växa som person och bli mer handlingskraftig. Huvudtanken på samtliga boenden var dock, precis som Andersson (2001) skriver i sin studie, att de boende i största mån skall vara delaktiga i alla praktiska göromål på boendet så att man, som en personal uttrycker det:

”... inte gå ner och göra saker å ting för dom om dom inte är jättesjuka eller så där...” (Maja).

Som Svanström och Sandling (2007) skriver i sin studie innebär självständighet för de boende bland annat om att få tillgång till umgänge och samtal med personal. Personalens stöd- och motivationsarbete rörde sig också en del kring detta:

”Dom får ju vara i köket när jag lagar mat och det kan ofta bli bra samvaro då... bra samtal liksom.” (Pia).

Samtliga av personalen stödjer och motiverar för att de boende ska få träna i att vara i sociala sammanhang, både i små och större. Det kan vara i lägenheten, i huset, ”på stan” samt på utflykter eller resor. De tror på att det sociala sammanhanget kan hjälpa den boende till ett mer självständigt liv. Många av personalen menar dock att självständigheten inte nödvändigtvis behöver innebära att göra saker själv för de boende, som visas genom följande citat:

”Dom vill ju vara självständiga, samtidigt som dom vill hålla en i handen liksom. Att följa med är också att stärka självständigheten.” (Stina).

Majoriteten av personalen låter de boende hjälpa till i gemensamma aktiviteter, som till exempel att handla till huset och laga gemensamma måltider. De menar att de boende växer i sin självständighetsutveckling på detta sätt eftersom de tar ansvar och hjälper varandra.

Samtliga av personalen nämner att strukturen på boendet som exempelvis kan innebära att man måste äta under vissa tider, medverka vid möten och ta emot stöd och hjälp vid vardagliga sysslor innebär vissa begränsningar för de boende. Dessa begränsningar finns för att de boende ska må bra, utvecklas och att boendet ska kunna fungera. Ett exempel på denna begränsning är att de boende får skriva under att ta emot ett visst stöd när de flyttar in på boendet, som en personal uttrycker på följande sätt:

”Det har dom fått skriva under när dom flyttar in att det följer man när man bor här och det ska alla klara med vårt stöd.” (Pia).

6.1.4 Sociala sammanhang och relationer

Belin (2007) menar att sociala sammanhang kan underlätta individens självständighetsutveckling om relationen i fråga erhåller stöd, styrka och kontinuitet. Dock upplevde samtliga av personalen att de boende ofta kunde hämmas i sin självständighetsutveckling på grund av olika relationer och sociala

sammanhang. Personalen berättar att förhållandet till familjen kan bli destruktivt då den boende lever kvar i rollen som den haft under tidigare perioder av livet. Enligt Kawachi och Berkman (2001) kan en relations hämning av den boendes självständighet bero på den roll denne har i relationen samt vilka resurser som finns att tillgå i relationen. På frågan om anhöriga är viktiga för självständigheten hos de boende svarar en personal så här:

”Jag skulle säga tvärt om faktiskt. Att dom gärna vill ta hand om lite för mycket och kanske... att dom känner att dom är yngre än dom faktiskt är.” (Stina).

En annan personal säger så här om relationen mellan en boende och dennes mamma:

”Han dammsuger alltid när vi är där... nää då skulle han...då låg han bara där på sängen...han är ju lite dålig och hon står där gammal och svettas...det är ju den rollen” (Pia).

En personal säger exempelvis så här om när de boende kommer hem från sina familjer:

”När dom kommer hem därifrån så är de ofta ledsna, arga å utåtagerande...” (Stina).

Eftersom familjemedlemmar kan göra för mycket åt den boende, enligt personalen, kan självständighetsutvecklingen stanna av och den boende kan må sämre. Detta menar de kan innebära stora svårigheter då de dels vill uppmuntra kontakt med anhöriga samtidigt som de inte vill att de boende ska må dåligt. Flera av personalen tar upp att det kan vara svårt att samarbeta med anhöriga på grund av att de också har olika sätt att se på den boendes självständighet.

En del personal kunde se övriga myndigheter och professionella som hinder i den boendes självständighetsutveckling då den boende ansågs bli hindrad av att inte få vad den behöver av övriga samhället, exempelvis ha kvar samma läkare, få rätt mediciner, tillräcklig ekonomi och samtalsstöd.

Eftersom de boende ofta har olika ekonomi eller låg ekonomi menar en del personal att boendena använder sig av subventionering. Detta innebär att alla de boende ska kunna följa med på aktiviteter genom att de endast betalar en viss summa som alla de boende kan ha råd med. Detta för att ekonomin inte ska bli ett hinder för de boendes möjlighet att delta i aktiviteter samt deras självständighetsutveckling.

Några av personalen tar även upp vikten av att skapa relationer, förtroende och ha ett bra samarbete med de boende och deras anhöriga. De flesta av personalen uppmuntrar de boende till att ha kontakt och träffa sina anhöriga. De flesta av personalen pratar också om att anhöriga och andra närstående bjuds in under högtider till boendet då dessa firas. Några av personalen pratar om att anhöriga och närstående får hälsa på och att de även kan få sova över. Någon av dessa tog upp att anhöriga kan innebära glädje i den boendes liv och motivation till att bli mer självständig. Även Belin (2007) menar att anhöriga kan leda till större självständighet.

En personal uttrycker sig exempelvis så här för att påvisa hur den försöker

uppmuntra till kontakt med anhöriga:

”Ska du inte ringa din mamma?”... man får se hela kakan i just det här med nätverket. För tyvärr, de flesta har ett nätverk av professionella.” (Karin).

En annan personal uttrycker sig på följande sätt kring samarbetet med anhöriga:

”Det är viktigt att man har en bra kommunikation med de anhöriga...vi ringer ibland om det är nåt, det är väldigt tacksamt att man ringer och pratar lite, hur mår du?...man lyssnar lite på dom...man kan sitta och prata ganska länge med dom ibland men det är ändå värt det liksom...att dom känner att dom är viktiga tror jag...att inte dom känner: Jaha helt plötsligt behövs inte jag längre utan... dom är behövda...få dom att de är delaktiga ...att dom får uppdateringar att nu är det så här...när vi har möte här å så...” (Pia).

Vad gäller relationsskapandet mellan personal och de boende berättar en personal att de åker och hälsar på dem som har flyttat till ett annat boende.

”När dom flyttar åker vi å hälsar på... vi har ju inget med dom att göra längre... men det har vi ju... vi har ju en relation.” (Tony).

En annan personal pratar om att det ofta är de som hälsar på när den boende ligger inlagd, mår väldigt dåligt och att anhöriga ofta inte dyker upp. Några av personalen berättar även att det oftast är de som är närmast de boende och de som är mest centrala i det sociala stödet till de boende. Andersson (2001) berör detta i sin studie genom att peka på att personal i många fall kan vara de enda den boende i fråga träffar regelbundet.

De flesta av personalen pratar om att många av de boende har svårt att skaffa vänner ”på utsidan” av boendet. Två av personalen berättar att de boende skaffar vänner, men sedan vet de inte hur de ska göra för att vara en bra vän, då avstår de boende hellre. Flera av personalen försöker uppmuntra och stödja de boende i att finna vänner och gemenskap i aktivitetshus som exempelvis. Några av dem säger att mer kan göras på detta område och att fler alternativa forum behöver hittas. Personalen försöker locka de boende till samvaro i ”huset” genom fika, måltider och aktiviteter som är sprunget ur dem även om de boende inte vill ha vänner. På ”utsidan” kan det handla om att personalen följer med på promenader, bio eller fika för att de boende ska våga komma ut i samhället, även om det bara är för en liten stund. Ett exempel på att personal lockar de boende till socialt sammanhang visar följande citat:

”Det är varje dag... är det motivation och det är varje dag... är det på nåt sätt att man försöker se till att dom som inte vill... har kontakter är här uppe... vi har ju gemensamma måltider varje dag å kaffe många gånger om dan... dom flesta är ju här varje dag.” (Maja)

Samtliga av personalen berättar att de har gemensamma schemalagda aktiviteter på boendet utom en personal från ett boende som berättar följande:

”Vi ser att de har inget utbyte av varandra, dom blir oftast irriterade eller arga och oroliga.” (Stina).

På detta boende har dem mer spontana träffar berättar samma person. Vissa av

personalen tycker att det går väldigt bra att vara spontan i stöd- och motivationsarbetet, med de boende, vad gäller att hitta på aktiviteter medan andra förespråkar mer struktur och förutsägbarhet.

En personal pratar just om frivillighet och valmöjligheten till socialt sammanhang:

”Just det här att man känner att det finns något här man kan välja... antingen kan man vara nere hos sig eller så kan man gå upp å prata eller bara känna att nån är här runt omkring.” (Maja).

6.1.5 Ett motivationsarbete som förändringsprocess

Det skiljer sig hur obligatoriska de individuella vardagssysslorna och gemensamma aktiviteterna är. Ett boende hade inga obligatoriska gemensamma aktiviteter, medan andra hade det. En av personalen berättar att de har en dag då de stänger hela boendet och alla måste följa med på en längre resa. Många av personalen säger att de inte tvingar någon till att vara med i vardagssysslor och aktiviteter om den inte vill då dessa är frivilliga och bygger på deras lust. Men de ser ofta att de boende utvecklas och mår bättre om de är mer aktiverade i ”huset” och i samhället därför använder de olika strategier och motiverande förhållningssätt.

Att självständigheten hos de boende stärks märks, menar flera av personalen, genom att sinnesstämningen förändras, de blir mer avslappande och öppna i kommunikationen, mindre rädda, tar för sig och tar fler initiativ, kommer och vill prata med personal, aktiverar sig mer och öppnar sig i sociala kontakter. Ett exempel på denna förändring som en personal upplever är följande:

”Att man liksom från början kanske suttit tyst ute i dagrummet och så lockas man med att prata, att våga... på husmöte, uttrycka nånting.” (Karin).

Två personal pratar om att bygga relationer som är familjelika så att de boende kan känna förtroende och trygghet och bli motiverade att förändras:

”Annars är det mycket som familj här liksom att man... respekt åt alla håll och kärlek och så relationer då och så utifrån det göra så mycket som möjligt som det går” (Tony).

Det som förenar de olika personalens individuella arbetsmetoder var motivationsarbetet med den boende. Det som samtliga av personalen anser är minst lika viktigt som det praktiska stödet i arbetet med den boendes självständighet, är förhållningssättet och hur man bemöter och behandlar den boende. Utifrån personalens svar behövs det ett långsiktigt, aktivt och dagligt motivationsarbete för att få till stånd förändringar i självständighetsutvecklingen hos den boende. Samtliga av personalen motiverar de boende till att vara med i sociala sammanhang och utföra praktiska sysslor genom olika former av interaktion, som exempelvis samtal och lyssna men också genom att bara finnas närvarande. I sitt motivationsarbete uppmuntrar och vägleder personalen de boende till fortsatt självständighetsutveckling men de flesta säger att motivationsarbetet kan vara svårt med denna målgrupp. Vilket även Belin (2007) skriver om. En personal berättar:

”Sen har dom ofta större visioner att kanske åka ner till stan å gå för att kanske

börja dansa... men sen är steget dit ganska långt så det krävs mycket motivering av oss. Det är liksom ett långtgående motivationsarbete. Man får ta en dag i taget å inte skynda på.” (Stina).

Ibland kan de även ha för höga mål som de inte kan uppnå, vilket samma personal pratar om här:

”Man får inte... ha för höga... mål som man inte kan uppnå, för då kanske man slås ner och mår sämre igen. Men ibland kan det va att dom, när dom mår väldigt bra, vill göra allt på en gång.” (Stina).

De flesta av personalen säger att det kan vara svårt att motivera denna målgrupp då de kan variera ovanligt mycket i humör och mående.

”Det är inte alltid lätt att få dom att göra saker.” (Tony).

”Man får vara väldigt entusiastisk... inte riktigt ge vika vid det här första nej... man får försöka lite mer.” (Pia).

Flera av personalen uttrycker en ambivalens som de boende kan ha till viljan att förändra sitt beteende, som en personal tar upp:

”Ja eller den här personen har iallafall uttryckt det men ibland känns det som hon inte vill det...eftersom hon inte gör det som förväntas av henne som hon måste kunna för att hon ska kunna flytta så det är väldigt svårt...när man säger en sak å... men gör något helt annat.” (Pia).

I denna ambivalens kan det ligga i att vilja vara med andra men att ändå vilja vara för sig själv som både personal och Belin (2007) pratar om.

Flera av personalen menar att de boende har fullt upp med att hantera sig själva och sina liv. Några berättar även att de boende kan känna en trygghet av att bo kvar på boendet och det kan ha sin del i att de inte utvecklas i sin självständighetssträvan och flyttar till ett boende med mindre stöd. Följande personal uttrycker detta:

”Ja rädsla, det är ändå en trygghet tror jag här inne...att vara här...kravlöshet på något sätt...det är ändå en som har fungerat innan å så men...jag tror om man bott så här länge att det blir en...jag tror man blir väldigt rädd för att vara tvungen att klara att göra alla sakerna själv.” (Pia).

Flera av personalen berättar om att de boende ibland kan tacka nej till stöd och hjälp i vardagen då dem inte vill eller orkar. En personal säger följande:

”När dom mår sämre så stänger de ofta in sig i sina lägenheter, vill inte göra nåt städ, och vi knackar på flera gånger om dan, å så: ”Nej tack, jag vill inte ha någon hjälp” och så slår de igen dörren.” (Stina).

Två av personalen berättar om en boende som inte har motivation till någonting eftersom den inte har någon livslust och bara vill dö. Men att den boende iallafall går och handlar. I detta försöker personalen ge små saker som kan berika den boendes liv genom att bjuda på kaka eller klippa håret på denne. I detta finns en likhet med vad Belin (2007) menar dessa individer behöver, just empati och förståelse.

Det kan självklart komma bakslag för de boende då de tar ett steg tillbaka i utvecklingen, mår mycket sämre, blir inlagda eller till och med dör. I detta kan många av personalen känna sig maktlösa. Som en av personalen beskriver det:

”Såklart att det kan komma bakslag... nu blev ju hon inlagd då... då kan man ju känna så här: Jaha här har man kämpat, man har tyckt det har hänt så mycket att det har blivit bättre så bara raseras allting från att ha varit ute själv...hon kan inte gå utanför dörren...hon klamrar sig fast på personal...det får man ju räkna med också.” (Pia).

Flera av personalen pratar om att personalen inte kan ha för höga förväntningar på de boende utan se det stora i det lilla då de utvecklas mot större självständighet i små steg. Detta för att den boende inte skall slås ner och må sämre om de inte kan uppfylla dessa förväntningar. En personal pratar om stöd- och motivationsarbetet med de boendes självständighet och säger:

”Det är ett pågående arbete... det står aldrig stilla.” (Stina).

I det motiverande arbetet med de boende behöver personalen ibland fatta beslut åt de boende och tala om vad de ska göra. På exempelvis husmöten kan en personal säga:

”Men det är klart du ska med... vad ska du hemma å göra?” (Karin).

Personalen berättar att de inte arbetar medvetet utefter lagarna utifrån SoL och LSS som rör målgruppen i deras självständighet. De menar på att det faller sig naturligt och att det inte är något de tänker på i det dagliga arbetet.

”Vi jobbar ju inte riktigt så att: ”Ja, men herre gud, nu är du personkrets ett, så nu ingår de å de” De gör vi inte.” (Karin).

Några pratar om att det mer är cheferna som uppdaterar och påminner personalen om dessa lagar. Flera av personalen pratar även om att de inte har så bra koll på lagarna.

”Visst de har ju sina beslut som vi går efter men inget som vi pratar om så där jättemycket egentligen. Det är ju mycket rättigheter de har så det är väl mer chefen som jobbar med det egentligen, om de uttrycker önskemål av boendet om det är nånting så ser chefen till att vi gör som dom önskar.” (Stina).

Utifrån det resultat som presenterats ovan under alla teman kan författarna se likheter och olikheter i personalens individuella stöd- och motivationsarbete med de boende för att de ska kunna öka sin självständighet. Likheterna är att samtliga av personalen utgår från de boendes individuella behov och önskningar. De har också uppfattningen om att de boende har rätt att själva bestämma över sina liv och sina boenden. Något som är återkommande i intervjuerna är också att samtliga personal säger sig stödja de boende i praktiska vardagssysslor och struktur. För att stödja de boende till ökad självständighet använder sig all intervjuad personal av ett motiverande förhållningssätt i form av samtal, umgås i aktiviteter eller bara är närvarande.

Det finns dock olikheter i detta motiverande förhållningssätt då personalen arbetar med motivation på olika sätt. Personalen kan exempelvis ha korta eller långa,

spontana eller planerade samtal med de boende. Det skiljer sig även hur de motiverar de boende vilket kan bero på den boendes mående, vad personalen har för relation till den boende samt hur situationen runt den boende ser ut för tillfället. Något som ytterligare skiljer sig mellan personalens individuella sätt att arbeta med stöd och motivation för de boende är att de lägger olika betydelser i hur mycket den boende behöver medverka i olika sociala sammanhang. Detta gäller både i vardagssysslor i den boendes lägenhet samt i gemensamhetsaktiviteter på och utanför boendet.

6.2 Analys

Nedan följer en analys av personalens svar och resultaten utifrån motivationsteori och motiverande samtal, nätverksarbete och sociala stödsystem samt en analys och diskussion utifrån de lagrum i SoL och LSS som presenterats i kapitel 1.5.

6.2.1 *Analys utifrån motivationsteori och motiverande samtal*

Nedan följer en analys av resultaten i relation till motivationsteori och motiverande samtal. Analysen har en relation till studiens syfte och frågeställningar genom att den både tar upp hur personalen stödjer och motiverar de boende till ökad självständighet och hur socialt sammanhang kan spela in på de boendes motivation, enligt personalen. I analysen kommer personalens arbete med förändringsprocesser vara centralt vilket, för den boende, kan innebära en väg till ökad självständighet.

Enligt Miller et al (2010) försöker motivationsteorin förstå beteendeförändringar, genom att se om förändring kan ske, varför den sker och även varför den inte sker. Motiverande samtal som metod i denna teori kan hjälpa människor läka och successivt göra beteendeförändringar (ibid.).

Författarna uttolkar att samtliga av personalen använder sig av motivationsteori i sitt förhållningssätt, eftersom de försöker förstå de boendes beteendeförändringar, använder samtal för att motivera och tror på de boendes utveckling och att förändringar är möjliga. Motivationsarbetet innebär ihärdigt arbete under lång sikt (Miller et al, 2010), vilket även personalen säger då dem tycker det är svårt att motivera den berörda målgruppen eftersom de kan skifta ovanligt mycket i sitt humör och mående. Beteendeförändringar sker, enligt motivationsteorin, alltid i relationen till andra människor (Revstedt, 2002). I likhet med denna teori talar personalen om att det är viktigt att skapa en relation mellan de boende och personal, som i exempelvis samtal för att de boende ska kunna förändra beteenden.

För att en individ ska kunna förändra ett beteende behöver den vara motiverad (Revstedt, 2002). Även om personalen upplever det svårt att motivera de boende tycker de ändå att de boende är motiverade i någon grad. Flera av personalen använder sig av det Miller et al (2010) kallar för empatisk lyssnandeteknik då de lyssnar till hur de boende har det just nu och hur de vill ha det. Därmed har de boende någon de kan luta sig mot och kan känna sig trygga med i att öppna sig och våga utforska det smärtsamma mellan nuet och deras önskan (ibid). Flera av personalen tar upp att de boende kan förändras i sin sinnestämning och byta fokus till något mer positivt i samtal. Detta gör att de boende får förtroende för personalen och kommer för att vilja öppna sig och prata fler gånger. Detta visar på

att samtal kan ha läkande kraft som Miller et al (2010) säger.

Motivationsarbetaren behöver ha ett stödjande och reflekterade förhållningssätt till individen för att så lite motstånd som möjligt ska skapas från individen i arbetet mot en beteendeförändring (Revstedt, 2002). Detta har personalen då de ofta uppmuntrar, peppar och är entusiastiska. De låter också den boende tänka till när de ställer frågor, undrar hur den boende vill ha det och hjälper den att se en situation utifrån olika synvinklar. Även om Revstedt (2002) säger att det är de första träffarna i ett behandlingssammanhang som individerna bestämmer sig om de vill förändra något, så för att det ska bli en beteendeförändring hos en individ måste flera samtal hållas med den. Huvudfokus i samtalen ligger i att få individen motiverad till att förändra beteenden som den själv önskar förändra (ibid). Detta försöker personalen göra dagligen i vardagliga sysslor och aktiviteter tillsammans med den boende om det så bara är korta stunder eller längre samtal. Dessa samtal kan vara spontana eller mer planerade genom exempelvis individuell planering, kontaktmannatider, genomförandeplanen eller under husmöten.

För att en förändring ska äga rum behöver en individ vara motiverad. De tre komponenterna för att vara motiverad är att vara villig, kunnig och redo att förändras (Miller et al, 2010). Dessa tre komponenter kan variera från dag till dag och period till period för de boende, enligt personalen, liksom som hos alla andra människor. Personalen berättar att flera av de boende vill förändras då de har en önskan och olika mål att till exempel vara mindre ensamma, ha vänner utanför boendet och ingå i en gemenskap och olika sociala sammanhang. Ju större diskrepans den boende tycker att det är mellan hur den har det nu och hur den skulle vilja ha det, desto högre blir angelägenhetsgraden till att vilja förändra sitt nuvarande beteende mot det önskvärda beteendet, enligt motivationsteorin (Miller et al, 2010). De boende planerar in vardagliga sysslor, aktiviteter och mål på boendemöten till exempel och sedan gör dem det som är planerat. Men ibland vill och/eller orkar dem inte, vilket personalen accepterar eftersom de har förståelse för att de boende mår sämre ibland och har mycket att kämpa med både med sig själva och i sin omgivning. Detta kan även handla om att de boende inte har, enligt Miller et al (2010) tilltro till sin förmåga att kunna genomföra en förändring. Motivationsteorin tar upp att det är viktigt att ha förståelse för vad personen går igenom och vilka inre processer som den får tampas med (ibid). Samtliga av personalen menar att ibland är de boende ambivalenta och vill egentligen och därför fortsätter personalen peppa och pusha på för att de boende ska orka ta tag i sina sysslor eller vara med i aktiviteter.

Några av personalen pratar om att vissa boende kan ha höga mål. Dessa mål kan vara så höga vilket gör att den boende mår sämre och slås ner när den märker att den inte orkar nå till målet. Därför försöker personalen dämpa denna boendes lust till dessa höga mål och lägga fokus på ett närmare mål. I detta kan författarna se en likhet med vad personalen berättar om att vissa av de boende kan vara igång och göra många aktiviteter och stressa mycket men faller sen platt fall på grund av att de inte var redo till förändringen. Miller et al (2010) menar att vara redo till en förändring handlar om vad individen prioriterar högst just nu och tycker är viktigast i sitt liv för tillfället (ibid.). Flera av personalen berättar att de boende har fullt upp med sig själva och sitt liv redan som det är därför är det inte alltid högprioriterat att ändra sitt beteende. Detta kan vara en orsak till att förändringsprocesserna går långsamt för denna målgrupp. I detta kan det även

ligga en ambivalens hos de boende som Barth & Näsholm (2006) skriver om, att man vill förändra sitt beteende men ändå inte (ibid.). Några av personalen pratar om att det blir en trygghet för de boende att bo på boendet med dess sociala sammanhang och en svårighet att flytta därifrån till något mer okänt. Det okända kan innebära mer ensamhet och att klara göra allting själv, men å andra sidan har de flesta boende en vilja att uppnå mer självständighet, enligt personalen. Här menar Barth & Näsholm (2006) att motivationsarbetaren behöver hjälpa individen att se vinster och förluster med olika val, så att den lättare kan ta beslutet mot en förändring och bli av med ambivalensen.

Miller et al (2010) skriver om att det sociala sammanhanget som kan innefatta familj, vänner och samhälle alltid bör tas i beaktning av en motivationsarbetare vid en individs försök till förändring (ibid.). Att familjemedlemmar, vänner, andra boende och personalen själva kan påverka den boendes försök till förändring på olika sätt är något som samtliga i personalen uttrycker. Familjemedlemmar som hjälper till för mycket och andra boende som begränsar dennes frihet att utvecklas på sitt eget sätt.

I personalens strävan att motivera den boende gäller det att ha en balansgång och en finkänslighet för hur känslig den boende är när det gäller integritet och dennes personliga frihet så att den inte känner sig tvingad till att förändra något. Miller et al (2010) skriver att individens beteende kan eskalera istället för att minska om inte detta görs på ett smidigt sätt. Då individen kan utforma en trotsig vilja till att fortsätta med sitt beteende trots personligt lidande och förluster. Detta har att göra med att individen känner att den personliga friheten begränsas eller utmanas. Ansvaret för förändringen måste ligga hos individen själv då denna är expert på sig själv (ibid.). Detta har med autonomi och självbestämmande att göra då individen alltid har rätt att ta emot den professionelles hjälp eller att avstå. Det går ut på att stödja individen i dennes egna uppfattningar, värderingar och mål till självständiga val mot förändringar (Revstedt, 2002). Flera av personalen uttrycker att de boende ibland inte vill ha deras hjälp, vilket de accepterar, samtidigt som några av personalen pratar om att de boende har vissa krav att följa för att få bo på boendet. Dessa krav skrivs under innan flytt till boendet. Eftersom personalen behöver begränsa de boendes frihet och självständighet på olika sätt i vardagen genom strukturen på boendet och samtidigt inte tvinga de boende om de inte vill göra någonting, kan vi författare ha förståelse för att det är ett svårt motivationsarbete. Var går gränsen för att tvinga och vem är det som bestämmer den gränsen? Hur mycket kan personalen motivera de boende utan att det vänder till de boendes nackdel? Varje dag i olika situationer handlar det om att väga den enas boendes frihet mot den andres boendes frihet. Vems frihet är den andres ofrihet?

Det handlar ofta inte om att en individ är omotiverad utan det handlar om att försöka förstå den ambivalens som individen brottas med och hjälpa den att utforska och hitta resurser till sin inre motivation till förändring (Miller et al, 2010). Samtliga av personalen har en viss förståelse för denna ambivalens och svårigheter som de boende går igenom, men det är självklart att det aldrig går att helt förstå en annan människa helt fullt ut. Oavsett vad som händer visar personalen att dem står där trots motgångar och sämre perioder och backar upp de boende om de skulle falla. Detta skapar en starkare relation mellan berörda parter och ett större hopp om att bygga förändring på. Motivationsarbetarens uppgift är

att i denna relation hjälpa individen upptäcka diskrepansen mellan nuvarande beteende och det önskvärda vilket skulle motivera individen till en förändring (ibid.). Men utifrån personalens svar kan författarna se att detta inte lyfts fram. En förklarande faktor kan vara eftersom de tycker de boende inte klarar av för höga förväntningar skulle en betoning på diskrepansen öka på de boendes press- och stressfaktor. Det kan hända att personalen använder sig av diskrepansen i bakgrunden i de motiverande samtalen, som en underliggande mening när de uppmuntrar och peppar. Det som speciellt en personal tar upp är att det ges för lite utrymme till fortsatta samtal på boendet, samtidigt som personen tycker att målgruppen är i stort behov av utvidgat samtalsstöd även med andra professionella som är mer specialiserade på samtal.

Två av personalen berättar om en boende som inte har motivation till någonting eftersom den inte har någon livslust och bara vill dö. Men att den boende iallafall går och handlar. I detta försöker personalen ge små saker som kan berika den boendes liv. Författarna vet ju inte om så är fallet men utifrån vad personalen säger verkar denna boende utifrån sett inte redo, villig eller kunna förändra sitt beteende. Men det finns alltid hopp om förändring och man får aldrig ge upp enligt motivationsteorin (Miller et al, 2010). En annan personal berättar om en boende som varit så ensam och isolerad innan den flyttade till boendet. Successivt började den boende öppna upp sig, göra fler aktiviteter och nu efter flera år åker den med på resor. Det handlar mycket om timing; att se och fånga upp när de boende är redo. Man får aldrig sluta att försöka motivera och ge av sig själv. Det finns alltid något litet som kan betyda desto mer för den boende.

Utifrån personalens svar på hur de förhöll sig till de boende kan författarna se att det inte helt stämmer överens med vad motivationsteorin säger. Ibland kan exempelvis motiverande samtal inte alltid vara den bästa metoden för denna målgrupp, då personalen anser, att de boende behöver få klara besked på vad som gäller på boendet, för sig själva eller ute i samhället. Och att de boende, enligt personalen, kan behöva tydliga råd, instruktioner, övertalning eller att beslut fattas av personalen själva. Att vissa av dessa boende tycker att det känns ok att bli tillsagda vad de ska göra och sedan gör det, enligt personalen. Personalen motiverar de boende till att ändra sitt sätt att tänka så att de börjar bli mer självständiga genom att de boende tar tag i vardagssysslor, är med i aktiviteter, socialt sammanhang och bestämmer över sina liv och sina boenden. Vilket motivationsteorin och motiverande samtal förespråkar.

6.2.2 Analys utifrån nätverksarbete och sociala stödsystem

Nedan följer en analys av resultaten i relation till uppsatsens teoretiska perspektiv: Nätverksarbete och sociala stödsystem. Enligt Berkman et al (2000) påverkas en individ av hur dess närmaste nätverk ser ut och fungerar. Nätverket, i sin tur, påverkas av makro-sociala strukturer, exempelvis normer, lagar och samhällelig ekonomi.

Om man utgår från teorin om nätverksarbete och sociala stödsystem (Berkman et al, 2000) kan boendena, med sin personal och sina boenden, ses som ett socialt nätverk. Detta eftersom dess struktur (exempelvis storlek) och funktion (exempelvis kvalitet för den boende) på olika sätt påverkar den boendes sociala liv, interpersonella beteende och psykiska hälsa. Det sociala nätverket på boendet

består således av den boende själv, personalen och eventuella andra boende som denne har regelbunden kontakt med. Vad som har framkommit av resultatet är att detta nätverk, i enlighet med Berkmans (et al, 2000) teori, på olika sätt förmedlar resurser till den boende som denne är i behov av, exempelvis olika former av stöd, påverkan, engagemang, kontakt och materiella resurser.

Den intervjuade personalen berättar att de försöker dämpa, begränsa och sätta gränser för de boende genom att hjälpa dem att ta adekvata beslut och att handla rätt i olika situationer, både praktiska och sociala. Den här typen av stöd är vad Berkman et al (2000) kallar för värderande stöd som enligt dem innebär hjälp med beslutstagande samt med att agera och handla rätt. I resultatet kan man också utläsa att personalen är noga med att se de boende som vuxna människor som har möjlighet att ta ansvar över sig själva, samtidigt som de ger stöd som rör saker som för många kan verka självklara i det dagliga livet. Om man återkopplar detta till Berkmans (et al, 2000) teori kan man se att detta förhållningssätt gentemot de boende innebär en form av emotionellt stöd i vilken de boende blir respekterade och förstådda, oavsett sina psykiska funktionsnedsättningar. Detta istället för att lägga vikt vid, samt värdera, de oförmågor som finns, exempelvis att inte kunna städa, eftersom detta inte nödvändigtvis behöver vara så självklart att kunna för en boende.

Många av personalen berättar att de försöker finnas där för de boende genom att ta ett steg i taget och inte stressa fram. De exemplifierar exempelvis detta genom att säga att de inte kastar ut någon från boendet. Om man relaterar detta till Berkmans (et al, 2000) teori kan man se detta som ett emotionellt stöd som handlar om kärlek, vård och sympati. Detta eftersom personalen genom att ge den boende kontinuerligt stöd som är långsiktigt och tryggt förmedlar omtanke och trygghet till den boende. De försöker med andra ord göra det som är bäst för den boende genom att visa att de bryr sig om den boende samt genom att ha tålamod med den boendes egen takt att utvecklas. Att finnas kvar, uppmuntra och lindra rädslor för de boende kan också ses som ett emotionellt stöd.

Några av personalen berättar att de i sitt individuella arbete försöker att utgå ifrån någon typ av normalisering då de ger stöd till de boende. Detta genom att de, då de ger råd till de boende om hur man kan eller bör bete sig hänvisar till vad som är normalt och hur andra människor gör. Majoriteten av personalen berättar också att de låter de boende träna på att befinna sig i sociala sammanhang, exempelvis tillsammans med andra boende, i vilka de får träna på att samarbeta och umgås. Dessa typer av stöd kan ses som värderande stöd då de boende på dessa sätt får träna sig på att agera och handla rätt i relation till andra.

All personal berättar också att de stödjer de boende och deras självständighet genom att låta de boende träna på praktiska saker, som att städa och laga mat, så att de så småningom ska kunna klara sig på egen hand. Berkman et al (2000) kallar denna typ av stöd för instrumentellt stöd.

Som ovan beskrivits kan man se att boendet, som nätverk, erbjuder den boende samtliga former av stöd som enligt Berkman et al (2000) är viktiga för den enskilde i ett socialt nätverk. Utöver detta erbjuder nätverket, det vill säga personalen, även engagemang genom att bryr sig om den boende och hälsa på då denne av olika anledningar befinner sig någon annanstans. Detta innebär att

personalen förlänger relationen utöver det som är deras arbetsmässiga uppgift. Genom att även subventionera vid olika aktiviteter och resor erbjuder nätverket även materiella resurser som är viktigt för möjligheten till deltagande.

Personalen nämnde även ordet relation, som en del ansåg vara grunden till ett bra stöd från deras sida. Om man relaterar detta till Berkmans (et al, 2000) teori kan man se att relationen inte är ett stöd i sig. Dock är relationen en förutsättning för att ett bra stöd ska kunna ges, speciellt det emotionella stöd som samtliga av personalen anser vara så viktigt.

Om man utgår från Berkmans (et al, 2000) modell för det sociala nätverket och dess betydelse för individen (Presenterad i bilaga 2) kan man se, precis som beskrivits ovan, att nätverket (boendet) skapar möjligheter för den boende genom olika typer av stöd, påverkan, engagemang, kontakt och materiella resurser. Detta ska enligt modellen påverka den boende, till exempel dess beteende, självkänsla och fysiska hälsa. Vad vi kan utläsa från resultatet kan vi se att den boende under tiden denne bor på boendet, påverkas genom att bli mer självständig, tar mer plats och utvecklas positivt. Nätverkets, det vill säga boendets, struktur och funktion påverkas å sin sida av hur samhällsstrukturen på en makronivå ser ut för tillfället. Denna samhällsstruktur kan exempelvis innebära de normer och värderingar som är aktuella, exempelvis att man skall vara som alla andra. Att vara som alla andra är också något som nämns i lagen, som säger att de psykiskt funktionsnedsatta har rätt att leva som alla andra. Även politiska beslut kan påverka boendets möjlighet att förmedla resurser av olika slag till de boende. Exempelvis beroende på vad lagen säger att personalens uppdrag ska vara och vilka personer som har rätt att bo på ett särskilt boende (Socialstyrelsen, 2012).

Personalen berättar att de boendes informella nätverk, det vill säga familjer eller anhöriga, i vissa fall kan hämma självständigheten hos de boende samt för denne innebära negativa känslor. Detta kan enligt Berkman et al (2000) bero på att det finns brister i de resurser som genereras i dessa nätverk till den boende. Utifrån vad personalen berättade kan dessa brister innebära avsaknad av emotionellt stöd, exempelvis förståelse. Avsaknaden av förståelse kan exempelvis hänvisas till det faktum att anhöriga ibland ser den boende som yngre än vad den är och inte ser på den boende som vuxen och självständig på det sätt som personalen gör. Vad framgår ur resultatet hälsar även personalen på de boende i olika situationer. De nämner också att de ibland gör det mer än de anhöriga. Detta kan innebära en brist i det emotionella stöd som de anhöriga ger till de boende. Dessa brister kan också innebära avsaknad av visst instrumentellt stöd, exempelvis att handla och städa, vilket den boende å andra sidan får hjälp med av personalen på boendet samt materiella resurser som pengar eller liknande.

Det finns en likhet mellan Berkmans (et al, 2000) modell för det sociala nätverket och dess betydelse för individen (Presenterad i bilaga 2) och personalens svar. De informella nätverkens resurser påverkar den boendes beteende och psykiska välmående. Exempelvis berättar personalen att de boende ibland kan bli arga och ledsna efter att de umgåtts eller varit i kontakt med familj eller anhöriga, men också att de ibland också kan må bättre av att de finns tillgängliga.

Av personalen framkommer att det övergripande stödarbetet med den boende och dennes självständighetsutveckling är individanpassat, det vill säga att stödarbetet

är anpassat och beror på vad den boende är i behov av, både som individ men också efter den dag och situation den befinner sig i för tillfället. Personalen arbetar med andra ord utifrån vad den boende behöver, i helhet men också för stunden. Detta är något som hör arbetsuppgifterna till samtidigt som personalen har en skyldighet att finnas tillgängliga och stötta den boende. Att de även har möjlighet att erbjuda den boende alla viktiga resurser kan bero på att de hela tiden finns den boende att tillgå. Eftersom familj och anhöriga inte finns i närheten hela tiden och dessutom inte har ständig koll på den boende kan det också anses vara svårt för dem att hålla sig uppdaterade om den boendes utveckling i det dagliga livet.

6.2.3 Analys och diskussion utifrån, för studien, relevanta lagar

Nedan följer en analys av personalens intervjusvar och studiens resultat utifrån Socialtjänstlagen och Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Följande analys kommer att vara relevant för svar på studiens syfte och tredje frågeställning. Kapitlet är uppdelat i två underrubriker som innehåller separata analyser för vardera lagar.

6.2.3.1 Analys och diskussion utifrån Socialtjänstlagen (2001:453)

Utifrån första kapitlet, första paragrafen i socialtjänstlagen ska socialtjänsten främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet (Notisum.se, 2013). I detta fall är de särskilda boendena uppdragstagare av socialtjänsten eftersom alla boende går genom den. Därför kan författarna säga att personalen på dessa boenden ska främja så att de boende kan leva så att de har en ekonomisk och social trygghet och även kan leva jämlikt som andra människor. De ska även stödja de boende till att bli aktiva i samhället på olika sätt. Några av personalen uttrycker att boendet stödjer de boende genom subventionering för att de ska kunna ha jämlika levnadsvillkor som andra. Personalen försöker stärka de boende till att bli mer självständiga i sociala sammanhang genom olika aktiviteter som är sprungna ur dem och i vardagliga sysslor. De pratar även om normalisering i form av att de boende har lika stor rätt som andra att leva med lika villkor. De motiverar de boende till att bli mer aktiva i aktiviteter utanför huset som exempelvis i aktivitetshus och att träffa vänner men att detta är svårt.

Enligt socialtjänstlagen fjärde kapitlet, första paragrafen står det att den enskilde genom biståndet ska: "... tillförsäkras en skälig levnadsnivå" (Lag 2010:52, SoL) (Notisum.se, 2013).

Det är tolkningsbart vad som menas med skälig levnadsnivå. Vad som är skälig levnadsnivå för de boende behöver inte vara samma som för personalen. Även om inte personalen talar om detta kan det dras en parallell till att oklarhet i vad skälig levnadsnivå betyder, kan vara en förklaring till varför personalen skiljer sig i sina individuella arbetssätt för att stödja och motivera de boende till ökad självständighet.

Fjärde kapitlet, första paragrafen (SoL) tar även upp att biståndet ska "... utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv" (Lag 2010:52, SoL) (Notisum.se, 2013). Detta tyder på att boendet och personalen ska främja de boende till att kunna leva ett mer självständigt liv. I detta

är det intressant att jämföra personalens individuella stöd- och motivatonsarbete då personal tolkar självständighet på olika sätt. Samtliga av personalen säger att de stödjer och motiverar de boende till att bli mer självständiga genom att exempelvis uppmuntra dem till att vara delaktiga i sociala sammanhang och kunna bestämma över sina liv. Fjärde kapitlet, första paragrafen i SoL (och sjunde paragrafen i LSS) och har en underliggande mening i att alla individer vill bli självständiga, anser författarna. Men det finns vissa boende som inte vill bli självständiga, enligt personalen. Vilka är riktlinjerna för hur personalen ska agera när detta sker? Författarna anser att första kapitlet, första paragrafen (SoL) står i kontrast till att alla individer vill bli självständiga eftersom den säger: "...verksamheten ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet." (Notisum.se, 2013). Det finns en respekt för de boendes självbestämmanderätt och integritet från personalen utifrån deras svar. De accepterar att den boende inte vill vara med på vardagssysslor och aktiviteter. Dock berättar personalen att vissa vardagliga sysslor och aktiviteter är mer eller mindre obligatoriska.

I första kapitlet, första paragrafen (SoL) står det även att socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser (Notisum.se, 2013). I likhet med paragrafen talar flera av personalen om att de boende måste ta ansvar för sina handlingar och konsekvenser som alla andra människor. Just att personalen måste begränsa de boendes handlingar både för deras egna skull och för andras. Flera av personalen pratar om att se de enskildas boendes styrkor och och bygga vidare utifrån det. De berättar även att de har ett synsätt som gör att de tror på de boendes utveckling och därmed ser de boendes resurser, kan uppmuntra och peppa dem till att klara ännu mer enskilt (självständigt). Enligt personalen kan de boende tillsammans som grupp frigöra och utveckla resurser (självständighet), då personalen stödjer de boende till att de får tillfällen att umgås, göra aktiviteter tillsammans och stödja varandra sinsemellan.

I sjätte kapitlet, första paragrafen om vård i hem för vård eller boende står dessutom att: "Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön" (Notisum.se, 2013). Några av personalen pratar om att de stödjer de boende att träffa anhöriga och ha kontakt med hemmiljön. De talar även om att det är viktigt att ha ett bra samarbete med de boendes anhöriga. Författarna vet inte om personalen avråder eller försöker få de boende att inte träffa och ha kontakt med sina anhöriga då de ser att de boendes självständighet begränsas i samband med anhöriga och närstående.

6.2.3.2 Analys och diskussion utifrån Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387)

Grupp- och servicebostäder ska anpassas till individens behov vilket benämns i lagens sjunde paragraf (LSS) där det står: "Den enskilde skall genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor. Insatserna skall vara varaktiga och samordnade. De skall anpassas till mottagarens individuella behov samt utformas så att de är lätt tillgängliga för de personer som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv" (Lag 2005:125, LSS) (Notisum.se, 2013).

Lagens sjunde paragraf (LSS) tar upp att grupp- och servicebostäder ska anpassas till individens behov, vilket kan jämföras med vad samtliga av personalens säger att de gör i sitt individuella stöd- och motivationsarbete på berörda boenden. De säger att deras stöd- och motivationsarbete utgår ifrån den enskilde individens behov och förutsättningar för stunden och dagen. Sedan till vilken grad detta är möjligt har olika personal olika gränser för. Författarna av studien anser att samtliga av personalen stödjer och motiverar de boende till goda levnadsvillkor. I deras tillvägagång- och förhållningssätt för att stödja och motivera de boende uppnå goda levnadsvillkor finns många likheter men även skillnader. Författarna anser att dessa skillnader kan bero på att goda levnadsvillkor tillåter tolkning.

Insatserna, som sjunde paragrafen tar upp (LSS), kan liknas vid personalens stöd- och motivationsarbete. Stöd- och motivationsarbetet ska vara varaktigt och samordnat, vilket kan ses som flera av personalen pratar om; att det behövs ett långsiktigt arbete med denna målgrupp då små steg sker hela tiden i deras självständighetsutveckling. Slutligen kan författarna se att personalens stöd- och motivationsarbete stämmer överens med de lagrum som handlar om självständighet överlag för berörande målgrupp. Dock kan författarna tyda att det finns många olika variationer och tolkningar bland personalen eftersom de säger sig utföra stöd- och motivationsarbetet på olika sätt.

7 Avslutande diskussion

Författarna tycker att denna studie genererat mest utförliga svar på den första frågeställningen. Hur personal individuellt stödjer och motiverar de boende till ökad självständighet. Resultatet i denna studie visar att personalen i likhet med varandra, anpassar sitt stöd- och motivationsarbete efter de boendes individuella önsksningar och behov för stunden, dagen och till mer långsiktiga mål för att stödja deras självständighetsutveckling. Personalen stödjer och motiverar de boende till ökad självständighet genom att stödja de boende i vardagliga sysslor, struktur, att kunna bestämma över sina egna liv och till att ha någon form av socialt sammanhang. Utifrån personalens svar framkom det även att det är viktigt att personalen försöker förstå och sätta sig in i de boendes situation och mående för att de boende ska kunna öka sin självständighet. Personalen berättar att de anpassar sitt individuella stöd- och motivationsarbete till vilken relation de har till de boende, de boendes mående samt vilken psykisk problematik de har.

Svaren från första frågeställningen svarar på den andra frågeställningen också. Det finns både likheter och skillnader i personalens individuella arbetssätt till att stödja och motivera de boende till ökad självständighet.

Likheterna i stöd- och motivationsarbetet är att stödja de boende i vardagliga sysslor, struktur, till att kunna bestämma över sina liv och till att ha någon form av socialt sammanhang. En olikhet i personalens stöd- och motivationsarbete är att personalen lägger olika betydelse vid de boendes sociala nätverk, beroende på om de anser att det berikar eller begränsar de boendes självständighet. Om personalen märker att de boende begränsas i sin självständighetsutveckling genom sitt sociala nätverk anser de att det försämrar de boendes mående. Av studien framkommer det inte hur mycket eller lite personalen tycker att de boende ska ha kontakt med anhöriga som begränsar deras självständighetsutveckling. Men en personal berättar att de inte har några obligatoriska gemensamma aktiviteter på boendet på grund av att de boende begränsar varandras självständighetsutveckling. Medan om personalen ansåg att det sociala nätverket berikar de boendes självständighetsutveckling uppmuntrar personalen de boende till fortsatt socialt sammanhang. Oavsett om det gäller till andra boende, anhöriga eller personal.

Något som kan spela in i vad personalen har för stöd- och motivationsarbete för att öka de boendes självständighet, som inte har stöd i personalens svar kan vara; vad personalen har för förutsättningar att hantera utmaningar, personalens individuella ålder, kön, arbetstitel, anställningslängd och anställningsform (Heltid/Deltid).

Personalen uppger att stöd- och motivationsarbetet sker naturligt i arbetet med de boende varje dag och att de inte har de aktuella lagrummen i direkt åtanke. Dock stämmer personalens stöd- och motivationsarbete överens med vad lagrummen står för. Det bör tas i beaktning att författarna inte kunnat undersöka om personalens svar stämmer överens med vad de verkligen gör i praktiken. Detta är en viktig utgångspunkt då detta är huvudsyftet med boendena och målgruppen utifrån vad lagrummen i Socialtjänstlagen och Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade innebär.

Att personalens stöd- och motivationsarbete anpassas individuellt och för stunden tyder på att det inte finns något särskilt bestämt sätt att arbeta på som stödpersonal på dessa särskilda boenden för psykiskt funktionsnedsatta. Personalen arbetar på ett sätt som innebär att de på olika sätt dämpar och begränsar den boendes självständighet. Detta är något som ibland behövs, enligt personalen, för att rädda de boende från orimliga och inadekvata beslut samt, med dessa, ett sämre mående. Behovet av dämpning och begränsning är något som inte direkt nämns i de lagar som, i denna studie, är aktuella för de psykiskt funktionsnedsatta. Detta kan antas tyda på att människor med psykisk funktionsnedsättning inte är fullt förstådda och accepterade av övriga samhället, eller enligt lag.

En fråga som väckts under studiens gång är därför hur personalen ska kunna förhålla sig till lagstiftningen rörande sitt arbete om det de måste göra innebär att frångå eller gå runt lagen. Personalen berättar också, i relation till den begränsning stöd- och motivationsarbetet innebär, att de låter de boende bestämma mycket själva. Detta självbestämmande gäller, som det framgår av studien, de saker som personalen på något sätt anser vara rimligt eller adekvat och inte innebär att den enskilde boende kommer till skada. Enligt dem är det nämligen inte rimligt eller adekvat att göra så mycket saker att den boende blir stressad eller skadar sig själv.

Det flera av personalen utgår ifrån i sitt stöd- och motivationsarbete är dock att de boende är vuxna människor som bor i egna lägenheter, i vilka personalen inte går in i om de inte är välkomna. Något som är intressant ur resultatet är att personalen berättar att flera boende vill vara själva samtidigt som de vill ha sällskap. Personalen verkar ha förstått att det finns en svår balansgång mellan de boendes självbestämmande och deras mående. Denna balansgång består i att personalen har svårt att veta när de boende verkligen vill vara själva eller ha sällskap eftersom det de boende säger inte behöver stämma överens med vad de önskar. De kan ha en inre längtan efter samvaro och sällskap. I detta kan det vara så att de boendes självbestämmande väger tyngre än deras inre längtan. Hur mycket kan den boende bestämma över sig själv innan det blir till dennes nackdel? Är det denna boendes rätt att få bestämma det själv eller måste någon annan rycka in för att hindra den?

Även strukturen på boendet kan begränsa de boendes självständighet genom att de måste passa vissa tider vid måltider, vara med på obligatoriska aktiviteter och ta emot stöd från personalen. Det kommer alltid finnas en begränsning på dessa boenden där de boende inte kan leva helt fullt ut som de vill. Men om de skulle bo i ett ordinärt boende kanske de skulle bli mer ensamma och även det skulle vara till deras nackdel. Med de svåra psykiska funktionsnedsättningar de boende har kan omgivningen spela en större roll för deras välmående om man jämför med andra människor som bor i ordinära boenden. Boendefrågan kan vara en av många förklaringar till varför de har svårt att ta för sig och passa in i samhället.

Sverker Belin (2007) pratar om att många människor känner motstånd mot att ta sig an denna målgrupp eftersom de skapar frustration och vanmakt då de ständigt återfaller i sina symtom och som dessutom smittar människor (personal) med sina överväldigande och stressade känslor. Därför distanserar sig ofta människor från dessa individers svårigheter och ser dem ur ett åskådarperspektiv. Det är dessutom vanligt att man vill att dem ska vara "någon annanstans". Ur detta perspektiv skulle det vara intressant att undersöka hur personal upplever det är att arbeta med

denna lågt prioriterade målgrupp. Det skulle även vara intressant att gå djupare in i hur personalen känner och hårbärgerar de svårigheter de boende står inför och den ångest de boende känner. Det är helt klart lättare att öppna sig, dryfta sina frustrationer och besvikelser i ett arbetsklimat där andra i personalen är genuint intresserade av att diskutera och försöka förstå de bakomliggande mekanismerna till bakslag och påfrestningar som har med varje individ att göra. Individen är i mycket stort behov av empati, vilket aldrig får glömmas bort (ibid.).

Det som kan vara svårt att ha kvar när de boende får bakslag är den förståelse eller respekt för dessa individers problematik och svårigheter att förändras. Men författarna anser, med utgångspunkt i intervju svaren, att personalen har förståelse, även om de kan känna sig vanmäktiga i tillbakagångar när det gäller de boendes utveckling. Denna förståelse är viktig då det ibland kan vara helt livsavgörande för de boende. Belin (2007) menar att genom att personal har bättre förståelse av olika försvårande faktorer som rör individer med tyngre och mer komplex psykisk problematik är det också lättare att komma vidare och vara till hjälp för dessa individer. Detta har med förändringsprocesser att göra och ingår i både personalens och de boendes strävan för målgruppens ökade självständighet.

Författarna anser att det behövs läggas mer resurser och forskning på hur de boende mår, utvecklas och hur dem själva vill ha det på särskilda boenden. De anser också att det behövs läggas mer resurser på hur personal möter de boende i det de önskar. Ytterligare något som kan fördjupas är; hur personalen ska utveckla sitt stöd- och motivationsarbete för att de boende ska kunna öka sin självständighet och komma tillbaka till ett lyckligare liv och bli högprioriterade samhällsmedborgare. Författarna anser att mindre resurser borde läggas på utredningar, diagnosättning och mediciner vilket även några av personalen pratar om.

Då de flesta av personalen pratar om att de inte tänker på lagarna och att de inte har så bra koll på dem anser vi att det behövs mer fasta tider avsatta för reflektion kring de lagrum som rör de psykiskt funktionsnedsatta i Socialtjänstlagen och Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade på arbetsplatsen. Att låta teori och praktik vävas samman, uppdateras och analyseras kring etiska dilemman kan vara utvecklande för personalen och framför allt en förutsättning för att de boende ska bli berättigade alla de rättigheter som de har rätt till enligt lag och FN-konventionen.

Personalen berättar att deras stöd- och motivationsarbete rörande hur man ska vara och bete sig ofta handlar om att relatera till det som är "normalt" och hur man är en "normal" människa. En fråga som väckts under studiens gång i relation till detta är om normalitetssträvan egentligen har något med självbestämmande och självständighet att göra. Önskan om att vara "normal" kan självklart komma från de boende själva, och då är det ju deras självbestämmande som kommer i fokus i stöd- och motivationsarbetet. Dock är frågan om det inte vore bättre, ur ett samhälleligt perspektiv, att de boende istället blir accepterade som de är med de behov som de har. Självständighet kan ju, som framkommer av studien, även innebära att man får vardagen att fungera, med eller utan hjälp och stöd.

Att bo ensam i ett eget boende, med risk för isolering, borde med andra ord inte innebära självständighet som det framgår av lagen. I lagen borde därför, enligt

författarna av aktuell studie, istället stå något i stil med att självständighet är något som innebär självständighet för den enskilde personen. Självklart då i rimliga proportioner som fungerar i det samhälle vi lever. De psykiskt funktionsnedsatta, och även människan i allmänhet, borde ha rätt att leva sitt liv som den själv vill, oavsett hur människan i allmänhet anser att man bör leva sitt liv. Rädslan för ensamhet och ensamhet i sig är väl något som av samhället bör motverkas, speciellt för de som mår dåligt av att vara ensam.

Av personalen framgår att de psykiskt funktionsnedsatta ofta har fullt upp med sig själva så att de inte har möjlighet att på egen hand klara sig själva, något som begreppet självständighet delvis innebär. Med tanke på detta kan man anse att det borde vara okej att förlita sig på någon annan att ha koll på vissa saker som ingår i ett självständigt leverne. Att skiljas från sin familj för att istället få sina behov tillgodosedda på annat håll kan, för en boende, vara bra för självständighetsutvecklingen. Detta då ett minskat behov av familjens insatser och omsorg kan innebära en känsla av att klara sig själv. Man har också, som personalen uttrycker det, en annan slags relation till familjen och sina anhöriga som ofta innebär andra saker än just självständighet. Angående relationen mellan personalen och de boende kan man se att den är en slags förutsättning för att stödet ska fungera. Dessa relationer är också något som de boende inte kan välja bort, om de vill ha det stöd de behöver, vilket kan tyckas begränsa deras självständighet i förhållande till andra människor. Dock behöver detta inte innebära något negativt för den boende. Personalen berättar att boendemiljön mellan de inblandade på boendet kan liknas vid en familj. Dock är detta ordval en aning missvisande, då de också ger exempel på att det inte är en familj.

Författarna kan se att personalen inte pratar så mycket om de boendes samhällsdeltagande som till exempel i hur de boende lyckas vara deltagande och påverka beslut gällande deras boende och livssituation på en högre nivå än på husmöten och i vardagliga samtal. Detta skulle vara ett intressant forskningsområde att undersöka vidare i.

Intervjuerna har inte genererat så mycket information om hur personalen arbetar med de boendes sysselsättning, som exempelvis arbete och praktik. Vilket kan anses vara en viktig del i de boendes självständighetsutveckling. Därför kan detta område belysas närmare vid ytterligare studier.

8 Referenser

- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008): *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Upplaga 2:1. Studentlitteratur.
- Andersson, G. (2009): *Vardagsliv och boendestöd: En studie om människor med psykiska funktionshinder*. Doktorsavhandling Stockholms Universitet. Rapport i socialt arbete nr 131.
- Barth, T. & Näsholm, C. (2006): *Motiverande samtal – MI: Att hjälpa en människa till förändring på hennes egna villkor*. Studentlitteratur.
- Belin, S. (2007): *Relation före metod: att hålla ut i arbete med tyngre psykisk problematik*. Dualis Ludvika.
- Berkman, L. F. & Glass, T. & Brissette, I. & Seeman, T. E. (2000): *From social integration to health: Durkheim in the new millennium*. I Social Science & Medicine 51 s. 843-857. Elsevier Science Ltd. Pergamon.
- Bryman, A. (2011): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 2:2. Liber AB Malmö.
- Forsberg, G. & Wallmark, J. (1998): *Nätverksboken: om mötets möjligheter*. Liber AB Stockholm.
- Foucault, M. (1992): *Vansinnets historia under den klassiska epoken*. Fjärde svenska upplagan. Arkiv förlag Lund.
- Förenta Nationerna (2008): *Nr 26: FN:s Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. (Elektronisk) SÖ2008:26. Edita Stockholm 2009. <<http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/36/15/618de295.pdf>> (2013-11-11).
- Haugsgjerd, S. (1999): *Psykiskt lidande: Psykodynamisk bakgrund och diagnostik*. Natur och kultur. Stockholm.
- Kawachi, I. & Berkman, L. F. (2001): *Social Ties and Mental Health*. Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine. Vol. 78, No. 3, September 2001.
- Kvale, S. (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur Lund.
- Lindqvist, R. & Markström, U. & Rosenberg, D. (2010): *Psykiska funktionshinder i samhället*. Upplaga 1:1. Gleerups utbildning AB. Malmö.
- Lundin, L. & Ohlsson, O. S. (2002): *Psykiska funktionshinder: stöd och hjälp vid kognitiva funktionsstörningar*. Cura Bokförlag.
- Miller, W. R. & Rollnick, S. (2010): *Motiverande samtal: Att hjälpa människor till förändring*. Natur och kultur. Stockholm.
- Nationalencyklopedin (2013): *NE Svensk ordboks hemsida* (Elektronisk) <<http://www.ne.se/sve/själavständig>>(2013-10-24)
<<http://www.ne.se/lang/symposium>>(2013-11-06)
<<http://www.ne.se/lang/motivation>>(2013-11-20).

Nelson, G. & Sylvestre, J. & Aubry, T. & George, L. & Trainor, J. (2006): *Housing Choice and Control, Housing Quality, and Control over Professional Support as Contributors to the Subjective Quality of Life and Community Adaptation of People with Severe Mental Illness*. I *Adm Policy Ment Health & Ment Health Serv Res* (2007) 34:89–100. Springer Science+Business Media, Inc. 2006.

Nilsson, B. & Waldemarson, AK. (2010): *Kommunikation: Samspel mellan människor*. Upplaga 3:7. Studentlitteratur AB. Lund.

Notisum (2013): *Notisum.se*(Elektronisk)
<<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20010453.HTM>>(2013-11-20).<<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930387.HTM>>(2013-11-20).

Payne, M. (2008): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Upplaga 2:1. Natur och kultur. Stockholm.

Piat, M. & Sabetti, J. & Fleury, MJ. & Boyer, M. & Lesage, A.(2011): *Who Believes Most in Me and in My Recovery: The Importance of Families for Persons With Serious Mental Illness Living in Structured Community Housing*. In “*Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation* 10.1”: s. 49-65.

Printz, A. (2004): *Psykiskt funktionshindrades rättigheter: En handbok*. Andra upplagan. Norstedts Juridik AB. Stockholm.

Psykologiguiden (2013): *Psykologiguiden.se*(Elektronisk)
<<http://www.psykologiguiden.se/www/pages/?ID=187&Psykos>> (2013-11-20)
<<http://www.psykologiguiden.se/www/pages/?Lookup=neuros>> (2013-11-20)
<<http://www.psykologiguiden.se/www/pages/?ID=137>> (2013-11-20)
<<http://www.psykologiguiden.se/www/pages/?ID=170&sjalvskadebeteende>> (2013-11-20).

Revstedt, P. (2002): *Motivationsarbete*. Tredje upplagan. Liber AB. Stockholm.

Skårderud, F. & Haugsgjerd, S. & Stänicke, E. (2010): *Psykiatri: Sjel- Kropp- Samhälle*. Liber AB. Stockholm.

Socialstyrelsen (2012): ”Att inventera behov” (Elektronisk), *Inventering av gruppen personer med psykisk funktionsnedsättning*. Artikelnummer 2012-1-34.
<<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18586/2012-1-34.pdf>> (2013-10-31).

Starrin, B. & Svensson, PG. (1994): *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Studentlitteratur. Lund.

Svanström, J.& Sandling, E. (2007): *Att bli självständig i ett socialt sammanhang: Brukare och boendestödjares syn på arbetssätt inom socialpsykiatri*. FoU-Södertörns Skriftserie nr 57/07. Tryck Docusys.

Bilaga 1

Intervjuguide för intervjuer med personal på särskilda boenden

Bakgrundsinformation: Namn, ålder, arbetstitel, anställningslängd och anställningsform (Heltid/Deltid).

Fråga 1: Skulle du kunna berätta hur du arbetar med de boende kring deras självständighet?

Fråga 2: Skulle du kunna beskriva hur du tycker det går för de boende att ha ett socialt nätverk?

Fråga 3: Hur upplever du det är att arbeta kring lagar, regler och metoder med de boende för att de ska kunna bli självständiga?

Fråga 4: Finns det något som du skulle vilja göra annorlunda kring de boendes självständighet som det finns hinder för?

Bilaga 2

Modell för det sociala nätverket och dess betydelse för individen

Berkman et al, 2000, s. 847:

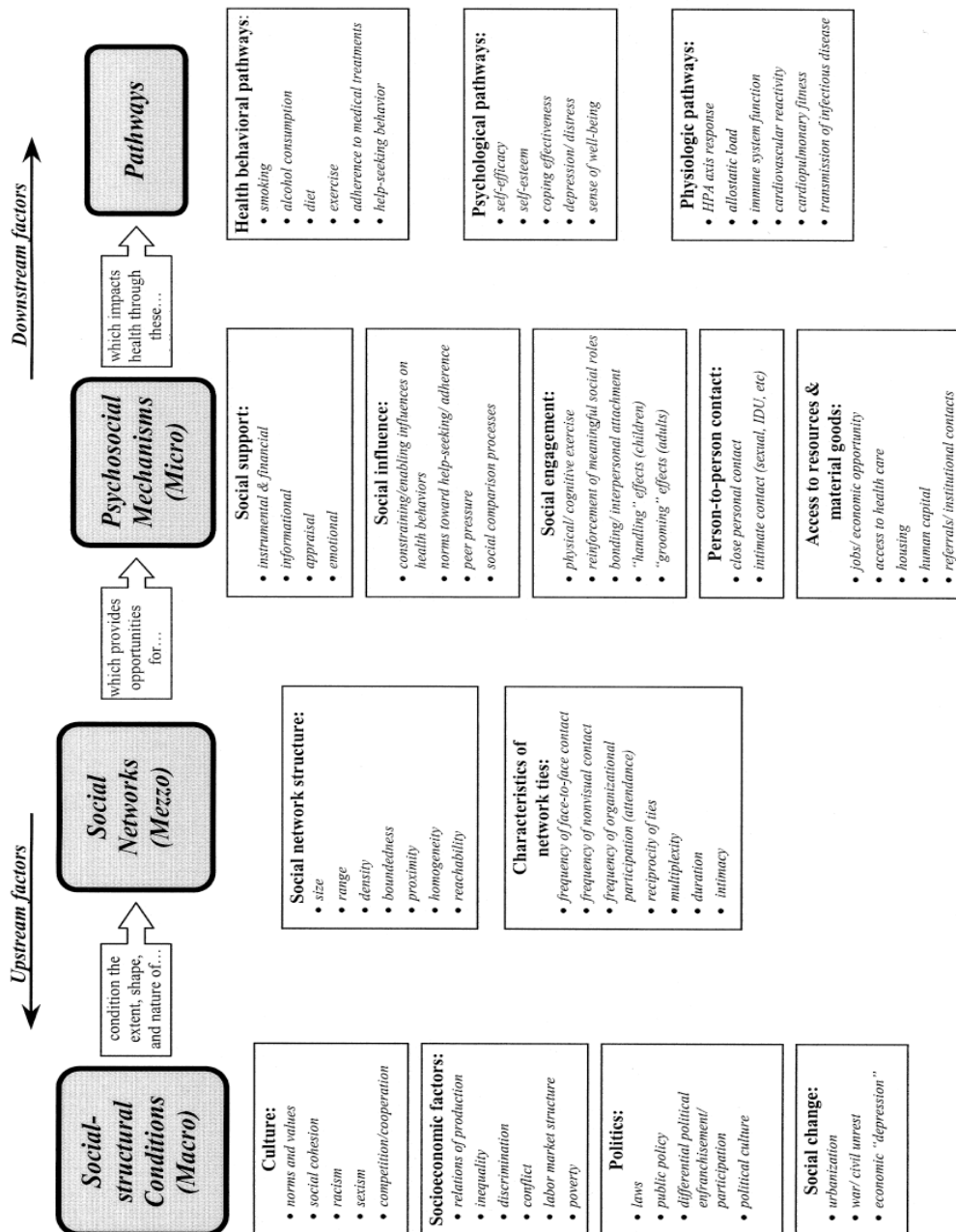

Fig. 1